

BIBLIOTHECA
UNIV. JAGELL.
CRACOVENSIS

58516

kat.komp.

Mag. St. Dr.

I

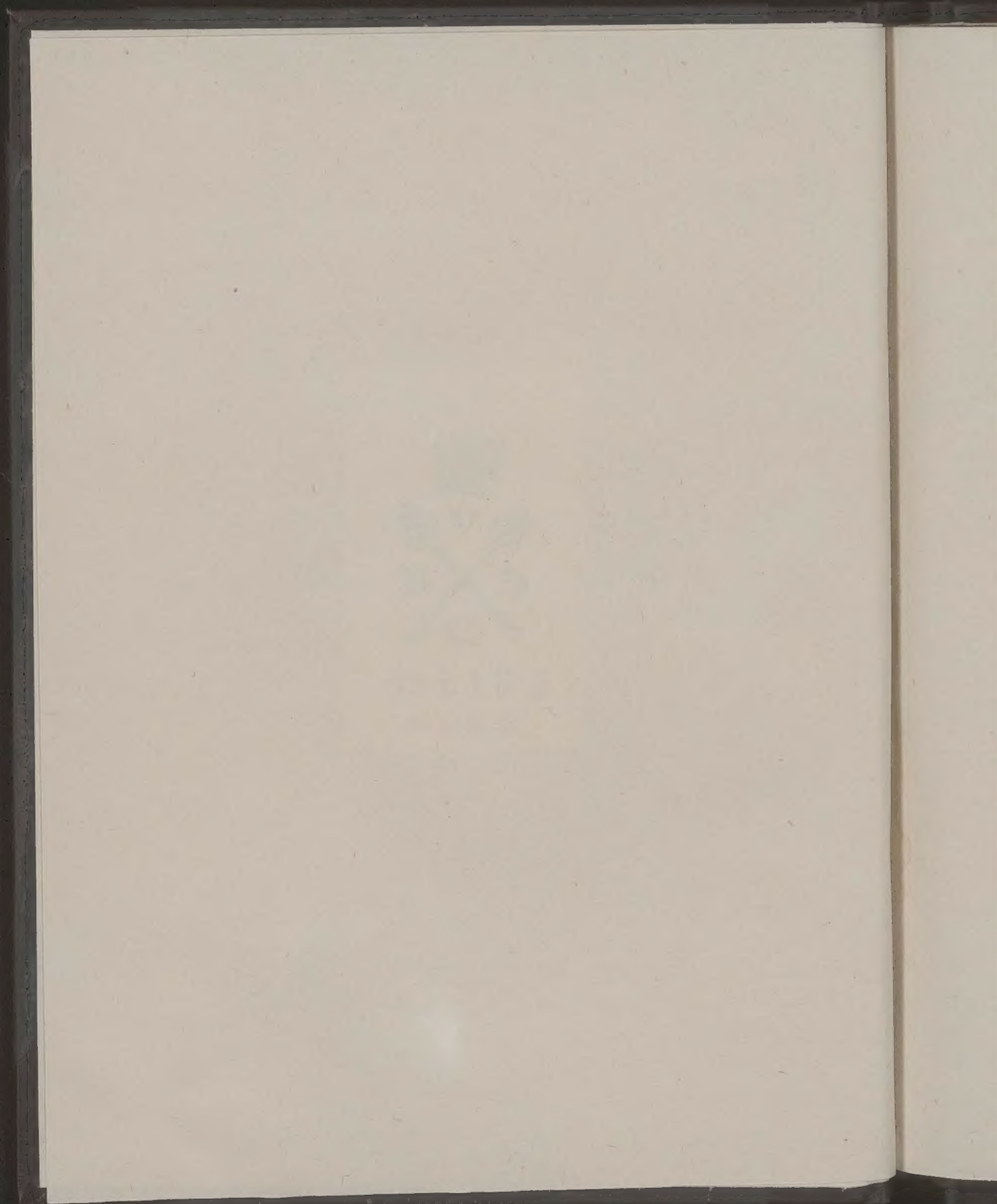

58516 **I**

Mag. St. Dr.

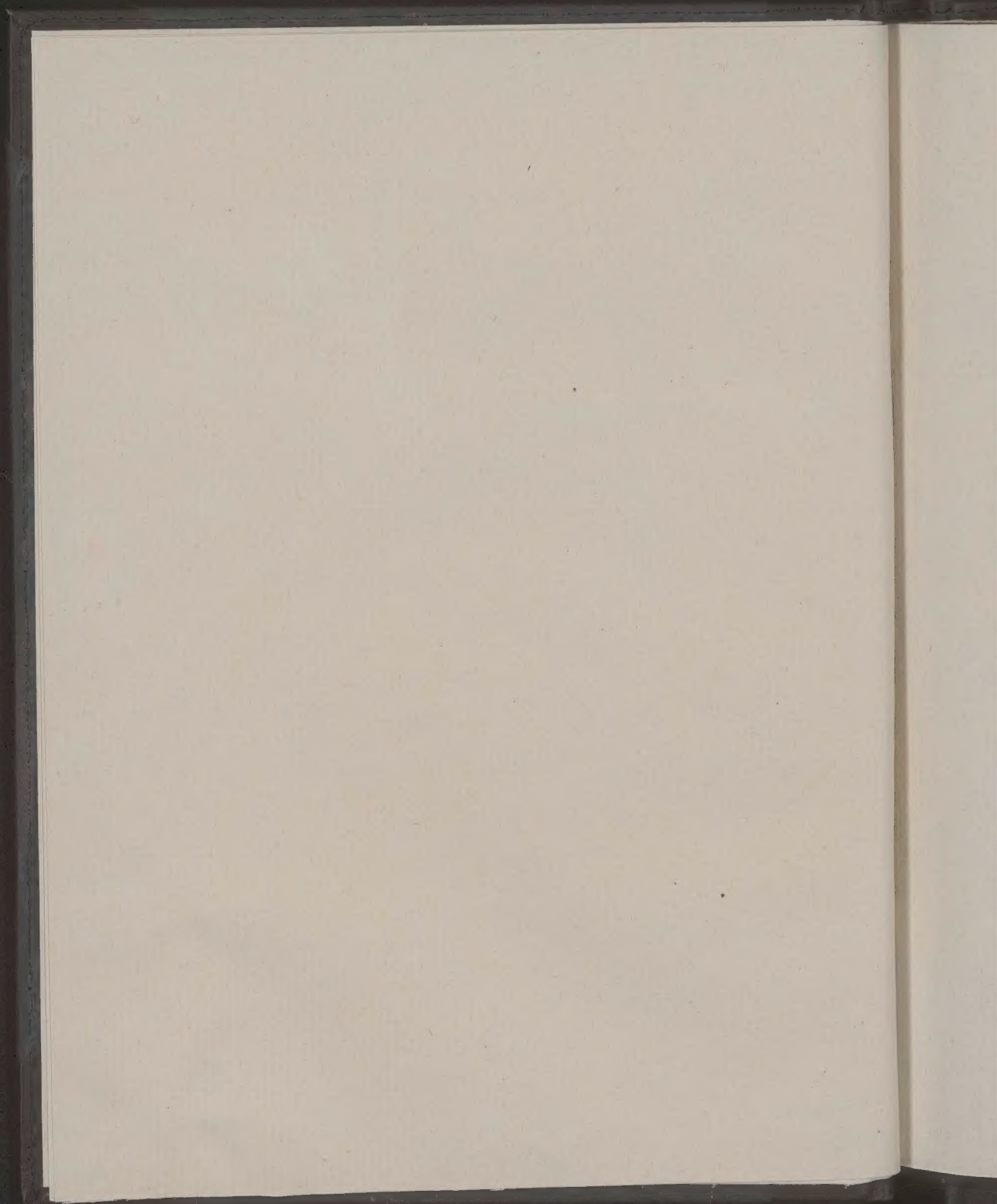

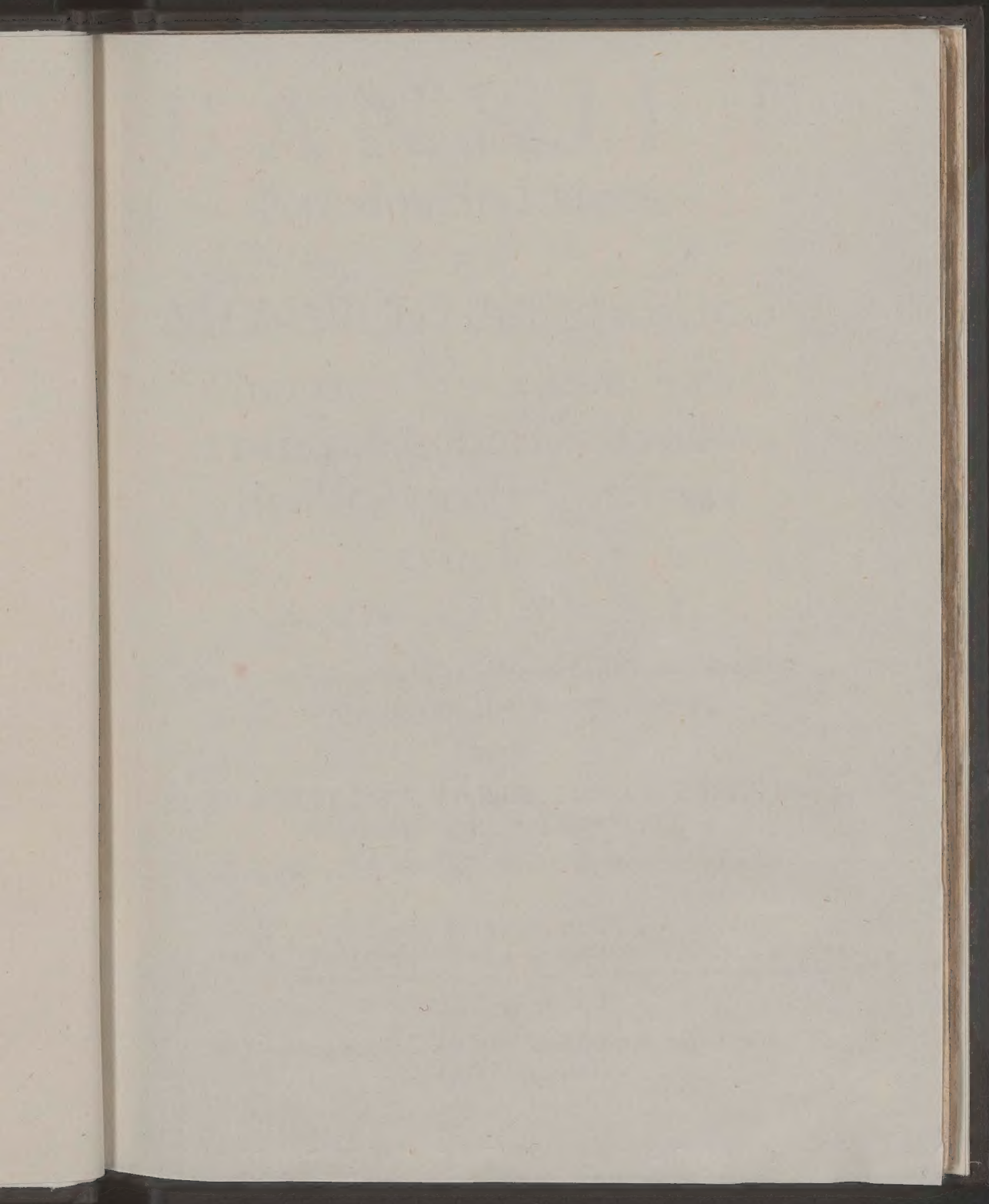

B

M

7

z

Par

6
Kt

M. S

BANKIET

Narodowi ludzkiemu;

o D
MONARCHY NIEBIESKIEGO

Záraz przy Stworzeniu Swiátá
z rożnych źiół, zbóŝ, owoców,
Bydłat, zwierzyn, ptáŝtwa,
ryb, &c.

Z G O T O W A N Y.

1. Lutego
Których tu káżdych z osobná, zdrowiu ludzkiemu słuŝących y
ŝkodzących, właŝność, krotko w tey Kŝiążeczce

PRZEZ

M. STANISŁAWA KAZIMIERZA HERCIVSA,
Philozofey y Medycyny DOKTORA;

Z rożnych Authorow, zebranie, y opisanie, znajdzieŝ.

Pr. Aug. Justicario
Permissu Superiorum.

W K R A K O W I E,

W Drukárni, y Działdźicow Stánisława Lenczowskiego Bertut:
Roku Páńskiego, 1660

In Stemma Illustrissimæ Domus
K O R Y C I N S C I A N Æ.

58576
I

ASCIA Sarmatico fors te Vulcanus in Orbe
Cudit, qui summo præbuit arma Ioui.
Aurea tu, Palmæ redimîtaque Stemmata fulges,
Et Regum decoras sanguine Sceptra tuo
Vt Lechus Arctoas has Vandalus appulit oras,
Hæc sibi Divinâ fixerat arte Dûmum.
ASCIA, Sarmatico per te quæ risit in Orbe,
Rideat assiduò pax oritura die.

E.
Memu wielce Mćiwemu Pánu,
IEGO MOSCI PANU
FRANCISZKOWI
Z P I L C E
KORYCINSKIEMU,
I.K.M. Pokoiowemu
D W O R Z A N I N O W I.

Author przy wniżonych Służbach J.D.J.

B I dź ná świecie, á rozumnie sie nie
sprawować, lepiejby nie żyć; Mnie
wielce Miłościwy Pánie: życie bo-
wiem rozumnego człowieka nic inšego
nie iest, przy boiaźni Bożej, wola swoje
stosować do iego woley, potym nie to
czynić co nie iest ani Bogu, ani sobie,
ani przyiacielowi pożytecznego, tego sie
bac, y grzech sobie wymyślić, zkad może zasługa wrość, tego za-
żywać co škodzi, co zdrowego, tego sie obawiać, która niedolko-
nałość widząc Psalmista, mowi: Illic trepidauerunt timo-
re, ubi non erat timor, á ná drugim miejscu przyrownywa-
iac ich do niemego bydła; Ps. 31. Nolite fieri sicut equus
& mulus, quibus non est intellectus. Iakże to prawda, że
rozum ludzki iest z przyrodzenia do wznania rzeczy od Boga tak

*na siebie, iako y ziemi, stworzonych, trudny y ciężki; że onych
 uznać nie może, dźby mu w tym sama długa experyencya, albo
 diuinitus łaska dana, oczy otworzyła. Wprawdzieć mocy, y
 mądrości Boskiej nigdy nie wyrówna, ani rozumem poymie
 z grubey materyy iego dzieło ulepione, ani wieczności czas
 określi, ani nieźmierności miejsce ogarnie, ani dobroci grati-
 tudo wydała. Przecie iednak Bog, który samym tylko słowem
 in pondere numero & mensura, wszystko stworzył, rozumem
 sporządził, dobrocią ozdobił, ku zaleceniu nam nieskonczoney
 swey dobroci, mądrości, ku oznajmieniu samego siebie takim
 sposobem, iako z wyborney roboty dobrego Kzemiesznika uzna-
 wamy; świat nam, dla niepoietey mądrości swey zrozumie-
 nia, ozdobny wystawił. A nie dość na tym, ale jamże rzeczy
 stworzone Adamowi y potomkom iego w moc oddać, każe
 ich zażywać. Genesis 1. Dominamini piscibus maris, &
 volatilibus cæli, &c. Ecce dedi vobis, vt sint vobis in
 escam, & in quibus est anima viuens, habeant ad vescen-
 dum. Lubo człowiek ma do dobrych rzeczy od Boga y Nau-
 czycielow swoich przez słuszną informacya drogę pokazaną, z na-
 tury iednak w rozumie ludzkim iakaś sie niedoskonałość do do-
 brych rzeczy zrozumienia y przyznania znayduie, tak to zawsze
 bywa, iż*

*Nulla potest virtus tam fausto tramite duci
 Quam nemo planè vellicet.*

*Iednak defectus & excessus humani iudicii, opuściwszy,
 udaymy sie do tych rzeczy natury uznania, ktorych sie essen-
 cyą posilamy y nasycamy. Wielkich zaprawde rzeczy Orbem
 Polonum częstować podiałem sie: mam iednak nadzieie, iż
 czegokolwiek mi na tym moralnym Bankiecie do uczestowania
 Lektorá mego nie dostanie; Dom Starostawny Wm mego*

Mciwe-

Młodego Páná, w którym zdawna łaska Boża we wszytk . ob-
tanie, sua beneficentia meum supplebit defectum. Z tey
fiaski Bożey niegdy sie chelpił, y meżnym sie sstał Páwel święty:
Id quod sum, gratia Dei sum; wiele ich one darmo otrzy-
mywa, á zdzywaćciey nieumieia.

Umieci antiquitus, y umieia Ich MM. Pp. z pilce KO-
RYCINSKY zdzywać animi & corporis, ná chwale Bo-
ża, ná usługę Rzeczypospolitey, od Bogá sobie dánych qualita-
tes, gdy ciężkiemi pracami y niebezpiecznemi consilio & ar-
mis swoim kóstem pulki ná usługę Rzeczyp. máiac, oney by-
li ratunkiem: In sapientia enim & fortitudine iecerunt
fundamenta Familix, dla tegoż nie spełni sie w Domu Ich
MM. owo przysłowie; Co reka lud kořabla abo siekiera zbu-
dowała, taz reka tymi instrumentami zepsuie; iednak osukał-
by sie, gdyż nie tak słabo, bo gruntownie, nie do czasu, gdyż
madrze ten ostry Topór ædificauit sibi Domum, sobie tan-
quam genti electæ, & Familix excelsæ. Dla tegoż kłoby
chciał tego Topora iaka nieostrożna kálumnia náćpic, iest dru-
gi ná stráž, iako obrońca sławy czynny, maleuolis insidiatori-
bus de super interritus minando interitū, daleko ostrzeży-
szy y ostrożniejszy w Koronie utkwiony. Scipio maior, gdy do
nieprzyaciela posłał, żeby sie nań nie porywał, tych słów zaży-
wał: Quæ ferro aguntur, ea non oportet temerè aggre-
di: nie poryway sie upornie, bo to z ostrym żelazem sprawa.
Z tym mieczem eloquentiæ & minarum, przodkowie Wm.
M. p. do postromnych Narodow Chrześciańskich Cefárzow,
Tureckich, Hispáńskich Monárchow, Pruskich Xiażat, We-
gierskich Krolow y Woiewodow, ná odrażne legacye od Rzeczy-
pospolitey bedac z uproszeniem posłani, náder szczęśliwie one
odprawiali: Nádto, ná każdych Rádách Seymowych, y Try-
bunal.

bunájskich Sadách siedzac, improbos iuste puniendi, pro iustitia pereundi ardebant amore. Przez co in auiternum tempus, poki sie oraz z ruina swiata ten swietny TOPOR nie ztepi y skruszy, Dom zacny Wm mego M. p. fulgebit, y nieprzyiacielom sie swoim, y Oyczyzny bronic bedzie usilował. Takim sie od młodości swoiey, aż do tego czasu, bydz pokazał Iuśnie Wielmożny I. M. P. ALEXANDER z Pilce KORYCIŃSKI, Woiewodá Ráwski, który nie z sokoły do Buławy, ale do Cudzych Kráiów udawszy sie, nie przypátrówác sie stukom Marsowym, ale służac (według pisma s. Estote imitatores, nō tantū spectatores) Woyskowe powinności odprawował: które y w Oyczyźnie znaczne były, gdy za swietey pámieci Krolá WŁADYSŁAWA IV. w Moskwie Rothmistrzował. Wiádomo sa Woysku wszytkiemu, y Woiewodztwu Krakowskiemu odwagi, iáko bywšy Chorążym Krakowskim, Chorągwiemi powiatowemi pod Beresteckiem Rothmistrzuiac, kierował, y wielkiey sławy dokázował; do których w Koronie zasług uczestnictwa, przybrał sobie z tak wielkimi w Rzeczypospolitey zasługami, Przyiaciela z Domu zacnego, y Krolow, osobliwie WŁADYSŁAWA IAGELLA, y iego SVCCESOROW, kochanego, naywierniejszego, meżow znacznych ná sławie Rzeczypospolitey, y Domo. wi zarabiaiącego, Ich MM. pp. Iármolińskich, Konstáncya Iármolińska, który áffekt páński, y mestwo, Krol IAGELLO w Przywileiu Przodkowi dány pokazał, y wyrażił, przyznał y zálecił: á nádto, Wsía Iármolinem, z ktorey teraz Miasteczko, obdarzył, ktorego Przywileiu tenor taki: Nos magna altaq; merita Generosi D. Olechnonis de Iármolince fidelissimi, dilectissimi, &c. Cracoviae A. D. 1405. Iuśnie Wielmożnego I. M. P. Stephaná z Pilce Korycińskiego, Káncle. rza Koronnego, gloriośa in Republica, dostatecznie kto chce wiedzied,

wiedzieć, (*acz iasne sa wszystkie*) merita, gdyż tu miejsce o-
czym pisać nie znieśie, odzylam do Pogrzebowego Kazania W.
X. Mroczkowskiego, Zakonu Karmelitańskiego Kaznodzieie.
Słuszną tu przypomnieć Illustriſſimum ac Reuerendiſſimū
D. D. Albertum de Pilca Koryciński, Praepositum Mie-
chouień. Supremum Regni Secretarium, Protectorem
decusque Ecclesiae, bonorum, facultatumque spiritaliū,
defensorem zelosiſſimum, któremu wysokie virtutes pro-
mittunt, Sacrarū sublimiumq; dignitatum, occupationē.
Na tym miejscu przypomnie Rodziciela W. M. P. I. M. P. SA-
MVELA z Pilce KORYCINSKIEGO, Stolnika Woiewodztwa Krá-
kowskiego, o którym to moge rzecz, iż jest vir utilis bello, utilis
paci, vir verè ab aureo æuo, który dotibus animi, corpo-
ris, & fortunarum jest od Boga uczczony, inſe tak że cnoty
osobliwie pietas & prudentia, w sercu. I. M. fecerunt sibi do-
micilium: Ta prudencya na Seymikach Proſowskich, y in-
szych zjazdach publicznych sprawy trudne y poważne zdrowa
rada dzwiga, y tak kieruje, quod utiliū & salubriū Rei-
publicae & Ecclesiae, bydź rozumie: zączył wielkie iego jest
pietatis studium, ku Religiey prawdziwey; wielkie ku dobru
pospolitemu zasługi, których nulla vnquam obscurabit obli-
uio, ale zawsze æterno tempore viuet honos. Już do same-
go W. M. M. P. przystępuje, któryś sie nie mógł od inſzych Ich
MM. Toporczykow in dotibus naturae & Heroicis factis
(*gdyż te, gniazdo sobie w Domu W. M. P. założyły*) odrodzić,
ktorego ja piorem moim wysokich y dzielnych spraw rozumu gle-
bokiego, mądrości wysokiej, Pańskiej dzielności, y w sprawach
swoich stateczności, wypisać nie moge. Gdy bowiem W. M. P.
w młodym wieku w Akademii Krakowskiej studia odprawił,
nie zatrzymały W. M. P. domowe wczas y zabawy, ale more
Maio-

Maiorum alta mens, daleka pokazala do Cudzych Kradziow
 droge; zkad przyiechawsy na uslugi Pokoiowey I.K.M. Pa-
 na Naszego Milosciwego zostaiac, nie zaniedbalesz zadney tem-
 pore belli Suetici do uslugi Rzeczypospolitey okazney, y ow-
 sem, wolalesz W.M.P. wespól z Rodzicem swoim na Dobrach
 przez ogien od nieprzyiaciela swankowac, amizeli bywasy na
 miejscu Rothmistrzowskim pod Krakowem, iemu iaki fauor
 pokazac. Do dalszego na wyzsze godnoscí in Republica zaro-
 bienia, pozwala mlody wiek, dopuszcza meska sila, dobrym dy-
 rektorem wysoki rozum, y innata prudentia, zacheca nie za-
 rostle scieski y wysokie Stolki Przodkow, y I.K.M. szczegulna la-
 ska, nie przeszkodzi, y owsem zaléci optimus vitae status, wy-
 dola Oyczysty dostatek, nie odstrasza swiadczone opaly wojenne.
 Tak wysokiemi cnotami widzac Seneka Warrona, Rzymskiego
 mlodziانا obfituiacego, y o dalszym zyciu myslacego, trzy prace-
 pta mu kazal zachowac: 1. Arcana tibi retineto: 2. Aliqua-
 do tuus esto ternas in singulos dies horas recreationi, &
 quieti tribuas. 3. Secretarium tibi referuato. Mieszkanie
 mieyskryte, w ktorym sie mozesz z przyiacielem o rzeczach ta-
 iemnych rozmowic, y z nim sie uciesyc, od ktorego mieszkania
 clauem auream solus habeas. Czego ia z uprzymosci mo-
 iey zycze, abyś W.M.P. klucz (wedlug Seneki) szczerozloty
 Roza wonnieiacemi cnotami z nieba spuszczoney otrzymal, gdyz
 wedlug Apostola; omne donum perfectum descendit a Pa-
 tre, ktorym gdy W.M.P. bedziesz obdarzony, cieś sie z niego,
 na co ia votiuam tabulam W.M.P. podacie.

Vt tibi sit semper Mens sana in corpore sano
 Longa uoque DEVS felicia vota secundet, Dixi.

W. M. M. P.

unizony sluga;

ST: KAZIM: HERCIVS, Filoz: y Med: Doktor.

KSIAZKA PIERWSZA.

DO CZYTELNIKA.

S Tworzywszy Bog Wszchemogacy wszytkę Máchi-
nę swiátá, y ná niey nieme bydlétá domowe, y dzi-
kie, ptástwá, ryby, drzewá, ziólá, owoce, y poży-
tki wydawaiace: żeby to wszytko dáremnie stworzone
nie było; w Konsystorzu swoim Boskim taką rádę vczy-
nił: *I accipiamus hominem ad imaginem & similitudinem no-
stram, & praeferat piscibus maris, & volatilibus calis, & bestiis,
univerſaq; terrae.* Vlepił *de limo terra* Adámá, y nád tym
wszytkim Pánem go bydz, y Gospodarzem postáwił.
Więc y ia zámyślawiáiec *de omnibus comestibilibus*, tę Ksia-
żeczkę piśác, vmyśliłem nád tym wszytkim, co się ná-
piśáło. iednego madrego, vważnego, miłóšierneho, nie
łákomego y chćiwego. nie skapego, owo zgołá, wszyt-
kie dobre *quali ates* Páńskie máiacego, wystáwić Go-
spodarzá: ktorego tobie Czytelniku dyskretny, gdyć
się v niego tráfi bydz, zálecam. leżelibys chćiał bydz
vczeſtnikiem iego Bánkietu, on ćiebie według mo-
żności vczeſtuie, y coćby ſzkodziło do zdrowia, zebyś
tego wiele y łákomo nie iadł, gdyż to tylko *Lurco legit
dulces sine sapore bulos*, przestázeć. W czymbyć się też
nie wygodziło, pomniemy ná to, że wiele gębá rospuſtna
koztuie, ieżeli będziels dobrým y godnym dáru Boże-
go, z chćci goſpodárſkiej záżywáć, będziels miał dość,
ieżeli niewdzięcznym, y tegoś według Sokrátesá nie
godzien.

R O Z D Z I A Ł I.

*Gospodarzowi, iako sie powinien tak priuacim w domu,
iako przy gościach spráwować, náuka.*

Człowiek każdy będąc stworzeniem Bożym / y rozumem od nie-
go wziętym / w każdej sprawie powinien / sobie przy sobie
Bożej / rozumnie / nie płocho / nie skwapliwie / nie lekkomyślnie /
ale poważnie / siłownie / rozmyślnie / nie nad możność swoje po-
stępować / a tak się mu wszystko szczęśliwie będzie powodziło / y co-
kolwiek za żywota weźmi y sprawi / nie tylko sam tego użyć / ale y
posteritatem uczestnikami weźmi. Rády gdy daru Bożego sobie
do czasu wyjętego ma używać ; wprzód kłopoty gospodarskie /
prace / humory choleryczne y melancholiczne / które przy iedzeniu
bardzo škodzą / y myśli chociaż potrzebne ma uspokoić. A jeżeliby
się z przyjaciółmi / czas wpatrzywszy wolny / chciał wcielić / y w
dom ich swoy zaprosić / ma się wprzód przed tym wcześniej z Ma-
łżonką swoją rozmówić / y z siostrą / oborą / komorą / z służącą / a nad-
to / z piwnicą / z częlądzią tak swoją iako y przychodnią / przed zapro-
szeniem dobrze porachować ; często się bowiem tego przytrafia / iż
tego nazajutrz żałujemy / co przy wesolym posiedzeniu utracimy.
Człady / aby się w szkodliwych / trzeźwości / y posługach / do ta-
kiego Aktu / należących / wiernymi zachowali / napomnieć : a nad-
to / w każdym czasie / y na czynie ochędostwo zachować / z widzenia
bowiem y z smrodliwego zapachu bardziej potraw obrzydzenie / ani-
żeli apetyt do iedzenia przypadnie. Wtedy jeżeli się ma w głowie /
zapomnieć / jeżeli w izbie y podłży / wygnąć ie sposobem napisanym.
Jeżeliby też Pani Gospodyni z medrochną radą rozmawiała / niech
się z nią zraní / aby do kosztowania potraw smaku nie straciła / od-
prawi. Chociażby Gospodarz cokolwiek wiedział y widział iemu
się niepodobającego / nie powinien fukać / ani śmiać / ani się śmiać /
aby się nie zdał tym samym gości wyganiać. Ściertki białe do na-
czynia stołowego y wody nagotować. Psy z ogonami kosinowymi
z izby wygnąć ; Gość też swoje śarty dla chłopczyków powinien
mieć na

mieć na baczeniu. Jeżeli osób przednich zaprosiś biesiadeć / L. i na dwadzieścia / ośmioro gości / niezaproszonych gotować. Do stołu nie iest to gospodarstwa gości sadzać / ieby sie nie zdał iakiey osobie fawować / ale sami miedzy soba według starzeństwa nich porzadek w miejscach cienia / albo według Rejestru / od osób Wziedow Koronnych / Pralatur / dobrze wiadomych / sporządzonego / nich zasiadają. Do domu nie zgromadzać zaproszonych gości / aż wprzód zrozumieś co sie dzieie w Buchmiej ; nie smącina to bowiem / gdy goście długo obiadu czekają / ową potrawą / ktora zewia zaraz, a ta sie wlecie bez smaku trzy godziny / gdy to często bywa / iż stol nakrywają / a kury y gęsi iście po podwórzu biegają / taka tedy odwołka (gdyż żoładek musi dobre humory w ten czas trawić) zdrowiu szkodzi / y potraw lubo dobrze zgotowanych nie chętnie przyjmuie / zacząym mały pożytek y więcej gość z bankietu odnieść ; y Gospodarzowi nie bärzo miło / gdy goście chociaż potrawy ciepłe ośieblo iedzą. Razem po dworsku wydanego obiadu dla rozertwania do rożnych potraw appetytu y ożebnienia / także y na faterce częstego potraw zagrzewania / nie chwale. Kart / warszabow / śachow / przed obiadem a zwłaszczą o pieniądze / dla rozertwanej myśli y gniewu / grać rzecż nie dobra. Muzyka nie bärzo w sola / raniec nie skożny / więcej cęrtania y spiewania / ogrodne przechadzki / ktoremi sietylko myśl ludzka a nie żoładek päsie. Stol obrusami białymi y serwetami nakryty / y inszymi apparamentami do niego należacyimi / niech goście (dla turbowania y wmykania sie) gotowy zastana. Gdy gościom iestes rad / sługi mieć na oku / Pan bowiem lubo sie mu w czym nie wygodzi / przebaczy ; czekadż zaś / chociażby sie naylepiey miało / naybzie przygane / aż im musiś dobrym trunkiem geby. zalać do wronienia. Pod czas obiadu nie zawadzi Muzyce (dawşy im przed obiadem przystoynie iest y pić) aby sie oraz myśl wesola naprawiała y ciało posilało / kżać sie ozwać. Boy przysiaciel częstuić / vbogich nie przepominay / bo tych dla iakiego respektu / vbogich zaś dla Boga. Tak bowiem Chrystus Pan *Luca 14.* kżał. Cum facis prandium, aut Cenam, noli vocare amicos, neque vicinos diuites, ne fortè te & ipsi reinuient, & fiat tibi retributio: sed cum facis conuiuium,

voca pauperes, cecos, & claudos, & beatus eris, quia non habēt retribuere tibi, retribuetur enim tibi in resurrectione iustorum. Gdy wiódzisz że goście sienie y kieliski ochotnie wysuszą; nie marzę twórz; ani sie drap w głowę/ bo goście bierzey v skopci piya/ ale dodaway ochoty/ ábo iaka questya wnieś wcieśnia: Taciec to przedtym wcieśnie posiedzenia bywały/ o ktorych *Laertius* piše; ná ktorych/ gdy słateczne osoby y madre zasiadły/ osobliwie *Philosofowie*/ y o rzeczach potrzebnych dyskutowali/ młodzi iako ná iaka lekcyja przysłuchiwali się mądrości y dyskursow ich/ ale nie wypijac przychodzili. O takich bánkietach *Plutarchus* piše: Sapientum & bonorum virorum cōiunia non augent impensas. Przeciw tym zaś sposobem piše *Paulus Diaconus, de Conuiuijs Longobardorum*, że ten Wód gdy spólnie zasiadali/ każdy z nich ná swoje láta pil/ Pro mial lat pięćdziesiąt/ tak wiele kufow winá wypil/ kto młody/ ten też młody/ á ten zwozay tylko sie między starymi zachowywał. U nas zaś w Polsce nie náliżá/ gdy jeden młody wypije za czterech starych/ ale ná co kto ma; ná sućnia/ ná siabellé/ ná siebertó/ nie kútbami ábo kieliskami/ ale gárcami/ á podpłósy sódie/ donica/ zład wielka v nich chwala roście ypamiętka. Gdy bawim ieden drugiego w kilka lat obaczy/ y spowiedza sie sódie/ záraz przypominála znajomość nie kiedy sie byli/ ale kiedy dobrze wypijali. Ktore vitia w młodych gdy ieden widział/ spytał *Tacytus*/ póki młodzi beda siłec? Odpowiedział/ póki ludzie beda ná światcie; iuuentutis enim erratis venia danda. Bywają leśce dwa; Gospodarze/ ieden Godoxy/ drugi Pogrzebowy/ z ktorych/ ieden dla radości/ że żony á sama niewie iakiey dostal/ drugi dla smutku że przyjaciel i dobrego pozbył/ nie mogá byci sami gościom wygodá/ ale ná swoje miejsce *Preseltoz*, ábo *Czesnikow* swego Altru postinawia. Aliz ná te dwa Altry rożny kondycyey y stanu ludzie z rożnymi humorami/ (ktorych Gospodarzowi/ á zwłaszcza pod czas woskiego wieczora/ trudno miłygowac y reformowac/) siebzajia sie/ rożne też bywa dokonżenie: á czasem iednego do grobu wlozjá/ á drugó ná placu poloja/ ieden sie weseli/ drugiemu sie smutek vrodził. Wleystkich Bánkietow/ y Chlopskie stypy dla wężelności gościom y wygody dostateczney wżynienia/ nie ganie. Już tedy

mily

mily
czem
też nie
im zbr
kich/

K
vnie
sáfet
gotu
sienk
Bażdy
charł
oched
moje
dla w
stuc
nowil
swoia
sposob
charz
tabak
nie tyl
porząd
le ma/

T2
3

miły Gospodarzu ośiątek we wszystkim na twoje dexteritatem y ba-
czeni puścićam/ iako goście do ciebie chętnie zaproszeni przysli/ tak
też niech we wszystkim od ciebie vkontentowani odeszda; a będzie
im zdrowa twoja część/ gdy przy swojej choćie będziesz miał ta-
kich/ we dług mego opisanja/ Kucharzow.

ROZDZIAŁ II.

O Kucharzách.

Kucharz y Kucharka w iedney zforze chodza/ v ktorých w re-
ku nie tylko Panstie/ ale y każdego/ dobre/ przez szczerość y
umiećtność/ ale/ przez skwapliwość y złość/ zdrowie. Ależ to y
szczęści/ y pnie stare petiolowe/ ktore Pánem y Pániem polewski
gotują/ lepiej umiećta/ gdy miasto łminku dla spania wspanie ar-
penku/ to żarty/ ale iednak pedęas z omelki przytrąfia sie.
Każdy/ ktory około zdrowia ludzkiego/ nie tylko Kucharz/ Ku-
charka/ ale też y Aprykarz chodzi/ powinien we wszystkim osobliwie
ochędostwo tak około siebie samego/ iako y naczyńia/ zachować/
może też y ku gorze weyrzec/ jeżeli sie piał albo inşy robot y sędza
dla wpadnienia niewieśa. Takiego bowiem PanBog kucharskiey
stuci Archimagistra na niebie/ to iest Słonce dla człowieka/ pośia-
nowil/ ktore promieniami ognistemi z rzeczy do iedzenia kuszacych/
swoje goracość/ złość y surowość/ wyćagnawşy y wysuşy wşy/
sposobne y zdrowe do vżywania czyni. Nie bázno po takim Ku-
charku smágu potraw/ ktoremu pot z czoła ciecze/ a z nosa sie
tabaká kurzy. A to vmozác potrzeba/ iż po dobrym gotowaniu
nie tylko Kucharsa dotrego y ochędożnego/ ale też Gospodarza
porządneho/ ktory wşelkie korzenne zaprawy w kuchenney skatus-
le ma/ nie z greşem sie po łramách/ gdy zaprawiać/ wuřja.

ROZDZIAŁ III.

O założeniu Kuchnie.

Tak ze czterech żywiołow bywa złożona; z Ognia/ z Powietrza/
z Wody/ z Ziemi.

O Ogniu.

Tego jest przyrodzenie gorace y suche/ ktory na ziemi sine fo-
mite albo pabulo, to jest/ bez drew albo inney materyy nie
może bydy zatrzymany. Ma goracości swoiey stopniow ctery.
Pierwszy graduś jest/ ktory człowiek może zniesć/ iaka jest rożnicy.
Wtóry/ iaka jest w popiele po oddaleniu rzeźwienia. Trzeci/ równa
sie troćinom od żelaza rospalonego odpadającym. Czwarty jest/
ktory za przyłożeniem wszystko pali/ y ten według materyy z palos-
ney jest gorętszy iako widzimy/ iż daleko jest ogień gorętszy z drew-
twardych/ aniżeli rzadkich y miękkich/ y ten ogień rowie sie Actu-
alis, gdy go widzimy; w żołąch zaś y lekarstwach/ truciźnach/
ktorego nie widzimy/ virtualis.

R O Z D Z I A Ł IV.

O powietrzu.

Ten jest do życia naszego żywioł nayprzedniejszy/ gdy czysty/ a
nie humorami zlymi zarażony/ ktory ieden dawny Poeta Hie-
ronymus Francoſtonus czyniąc go bydlęcym/ y zguba wszystkich rze-
zy/ tak opisał:

*Aër quippe Pater est, & originis author
Idem sæpè graues morbos mortalibus affert.
Multimodè natus tabescere corpore molli,
Et facile affectus capere, atq; inferre receptos.*

Jako tedy Powietrze czyste zdrowie każdemu stworzeniu przy-
nosi/ tak przeciwnym sposobem nie zdrowe/ a to sie psuie ze zlych
waporow/ z skąwom kaluż/ z rzek błotnistych/ y z kłosa smrodliwych
wychodzących. Przeto na takich miejscach mięskac/ y rzezy do-
teżenia należące chować y onych używać barzo zdrowiu nie służy.

Idzie z tym/ ktorzy o Panikim/ y wszystkich zdrowiu/ przez ży-
wność zawiadują/ niech to wpatrują/ aby spizarnie na miejscach y
komorach gornistych barzciey aniżeli bliższych/ ktorey humo-
ry nie dobre wychodzą/ sporządzali. Powietrze zimne jest zdrowe/
cieple nie tak/ y chorob zaraźliwych jest przyczyna.

W

ści/ fle-
gniemi
żności
płynię
różna
wiste/
lecie zd
wa/ k
mie b
Czwar
chodza
rowa
z wier
zająn
czyna.
bydż w
wach/
wszystk
rzym
w piek

T

tw
sielono
cenie y
sobie d

R O Z D Z I A Ł V.

O Wodzie.

Woda ma przyrodzenie zimne y wilgotne/ dla tegoż bez przywarzania człowiek niezwyčajny nabyma złych wilgotności/ flegmy/ wiatrów/ puchliny/ a zwaśzcza/ gdyby sie kto z pragnienia y gwałtem napił. Tey/ ktora jest w używaniu/ sam rożności sześć. Pierwsza zdrojowa/ ktora po piasku y kamieniach płynie czysta/ miernie używana w pragnieniu/ zdrowa. Druga rzeczna/ ta iż przez różne miejsca y krainy bagniste/ błotniste/ rudawiste/ piaszczyste/ bieży/ rożna też ma własność według gruntu/ ta lecie zdrowa/ bo z niej surowość słońce wyciąga. Trzecia deszczowa/ ktora iż z rożnych waporów od słońca wyciągniętych/ na ziemię bywa spuszczona/ do używania wewnętrznego jest zdrowa. Czwarta jest studzienna/ tey ponieważ słońeczne promienie nie dochodzą/ jest ciężka/ y surowość w człowieku mnożaca. Piąta słasowa y jeziorna/ ta jest gęsta y surowa dla plugaństwa tak z ryb/ z zwierząt/ gąsien przy stawach y jeziorach sie bawiących/ dla tegoż z używania wewnętrznego zámula/ y gorączek zaraziłych jest przyczyna. Szоста jest śniegowa/ ktora okrom używania sie nie może być w używaniu/ gdyż wewnętrznosciom jest nieprzydatna/ y w stawach/ także członkach boleść y w suchych żyłach sprawuje. Tych wszystkich złość y surowość ogień odrymuie/ ktore dobrze przewarzyć mogą ochłodzić/ po wstaniu sie plugaństwa odlać/ y do używania w pięknym naczyńiu chorwać.

R O Z D Z I A Ł VI.

O Ziemi.

Ta jest zimna y sucha z przyrodzenia/ przeto gdy ciepła jest y wilgotności z śniegow w niej nabierze/ takto bywa na wiosnę/ zieloność a gotę polia ozdobi/ gdy zimna/ roślinki drzewin ogolocenie y ziół zniszczenie przynosi/ ktora pościć jest blada mająca w sobie dostatek wilgotności/ wino/ drzewne owoce, żyto dobre ro-
dzi. Czato

bzi. Czarna/ iż nie jest tak wilgorna/ dla tegoż obfitu w ziarno ani
 żeli w słona. Dalszy dyskurs o ziemi Orzechowi oddaie/ iednak po
 nieważ ziemi różne drzewa wydaie/ w ktora sie też iako y inſze
 rzeczy obracaia/ o niektórych drzewach mocy namienie/ aż wołaſzają/
 ktore sie w nas w Polſce zwyduia.

Jalowcowe drzewo ſto lat bez naruſzenia w pniałku ſwoim ſto/
 wagle Jalowcowe reſpalone przyſypać tymże popiołem/ przez cały
 rok nie zgąſnie/ przed tego ogniem weſe wciąkaia/ z ſkorek jałow
 cowych popioł z woda zmieſzany trad z twarzy za naſmarowaniem
 zdeymuie.

Wodrzewowe drewno hałunem naſmarować/ ogień ſie go nie
 imie.

Z figowego drzewa ktory Bucharz wazach w ma/ predko y
 ſmaczno/ częſto nia w żarcu potrawy poruſzować/ ieſe nagotuię.

Jmiolo/ ktore ieſt zawsze zielone oſobliwie na debie roſnace/ na
 proch zraſzy/ dacie wypić w wodzie proſtey/ gdy niemaſz konwalio
 wey/ abo z lipowego kwiecia/ wielka chorobe cierpiacym/ poży
 teżno.

Z Tamareſkowych konwek zdrowo pić tym/ ktorzy częſto na
 ſiezione choruia/ takie y w kwartanie.

Skorka bzowa wazzona/ purguie w puchlinie humor wodniſty.

ROZDZIAŁ VII.

O Soli.

Dobre ieden napisał/ co ſami ſnądnie możemy przyznać; trzy
 rzeczy ſa nie mające ſobie rownych na świecie: Sapor ſapo
 rum ſal odor odorum panis, amor amorum, Parentum erga fi
 lios. Nad wſytkie ſmaki ieſt ſol/ nad chlebową wonność niemaſz
 wielkſey/ a nad miłość Rodzicow przećwko dobrym dzieciom.
 Sol wſytkiem potrawom ſmaku dodae. O chlebie powiadaia/ że
 ſamym zapachem człowieka poſciela/ choćiaſby dla dawności/ nie
 pachnal lepſzy iednak anieli iego zapach. W dzieciach ſie kochać
 przyrodzona miłość przymuſia/ iednak oby częſtnie/ żeby zaś naye
 chanſe dziecię naye wielkſzego fraſunku y ſromoty Rodzicow nie na
 bawiło.

bawilo. Sol/ ktora iest w rzywaniu do potraw/ iest bwoiaka ko-
pina/ y z słoney wody robiona/ iedną nad drr ga nie ma/ ekre m
ocakowatey. ktora sie zowie sal gemma, tey y do lekarstw zażywaia.
Opuszciam te salia, ktore Chymicy z popiołu z rożnych żiol vpalos-
nego robia. Sol każda grzeie/ wilgotności trawi y suszy/ surowo-
ści nijszy/ rospadza/ wiele zażywać y często soli/ ogem barzo sło-
dliwa/ a náostaték foecunditati auxiliatur.

ROZDZIAŁ VIII.

O Chlebie.

KTory Gospodarz Chleba nie ma/ nie ma/ gdyż ten sło-
z dobi/ y z potrawami w żoladku mieścić sie lepśa kentokcy-
czyni/ y posiłek daie dla kwasu przydanego y soli/ mianie grzeie y
wilgotności suszy. Wiele go iest nie zdrowo/ (okrem ludzi ro-
botnych) a zwłaszcza rżanego/ iest ciężki żoladkowi/ y posilku sam
przez sie niewiele daie/ wiatry y konstypacya czyni/ żyły zamula/
psenny zdrowszy. bo humory suszy/ a zwłaszcza dobrze vpi. kły/ tu-
czy/ gesta iednak krew w głowieku sprawuie. Jeczmienny niewie-
le tuczy y żoladek głodzi/ dla tegoż chorym barziej aniżeli zdrowym
y pracowitym służy. Prosiąny y Browy niewiele ma isfory dobrej
w sobie/ dla tegoż od niewoley iego zażywaia/ co z tych wierszow zro-
zumieś.

Exsiccat MILIVM, refrigerat, atq; dolores

Sedat, & vrinam pellit, tum sistit & aluum.

PANICVM exsiccat, dissentericisq; medetur,

At male concoquitur, ventrem firmatq; inuatq;

Tormina.

Toż rozumiey o Jągłach z Prosa/ y Bru zrobionych/ y iedzonych.
Razowy Chleb ponieważ vgnieciony iest z maki y z otrab/ mata sie
w posilek/ otręby w ono obroca. Chleb bez kwasu/ ktory sie
azymos zowie/ ma swote dla ciepłości od wśytkich Niedożkow ná-
gane. Temu podobny iest wśelki chleb nie kwasony takimkolwiek
kwasem do vżywania zrobiony/ także y Miodonnik/ Piernik/ gdyż

Bánkietu Monárchy Niebieskiego,
by nie miał *corroctina* Imbier/ Pieprz/ Szyfran/ ié. O Máczy
paná h y B. Kóráh krosby nie wierzył że sa dobre y pośilające.

ROZDZIAŁ IX.

O Piwie, y o inšych liquorach.

I Adac w: dle mego G:spodarz: / Ktory miał mieć goście/ spyta:
Ilem go/ co by za liquor y miał do częstowania? Powiedział/ że
mam rojne winá/ pivo: ié. wšedſy z nim do pławnice/ obaczę kil:
kú beczek wielkich *Endeburgſkich* winá/ takſe teſ y *Morawſkiego*
przytaćz: inego w *Wegierſkie* beczki. Pivo: pare beczek/ a miodu be:
czek. Pytam/ czym będziesz częstował? Odpowiet wprzod dam
pivo: i poſtlenicy/ potym winá doſtatkem. Powiedziałem mu/ mi:
ły G:spodarzu/ nie zdaſz ſie na goſpodarſtwo y częstowanie/ bo ie:
ſz: ożycwiſty m vtránnicem/ y zdrowia ludzkiego (á zwlaſzcza tá:
kim winem) ſkizićielem: tym częstuy: co ſie tu rodzi/ kedy y ty/
in qua nati ſumus, á ſeżeli daſz winá/ nie záraz ná počátku obiadu/
bo ná mollia, Ktore pracedunt, nie trzeba winá/ bo im: zdoła ſam:
zoładek/ áz gdy duriora naſtápiá/ oſobliwie rzeczy nie dopiećzone/ y
niektore iázyyny nie ſtráwne/ w ten czas moſeſ ochotnie częstować
kicliſkami/ nie Klenicami/ do Których ſie ſami goście nie záproſi: ni:
nie bić/ ale pić rádzi porywáta; pivo: niech będzie zárownie ná ſto:
le/ Ktore niech káždy wedlug vpodobánia pije/ nie dobrze bawiem
bywá/ gdy ieden drugiemu z rektu pátrza/ bez winá ſie káždy okrom
látkomego obezśe moie/ pivo: w zdrowiu y w chorobie káżdemu
ieſt poſytac: y poſilájące. Prágnáł go niegdý w Rzymie ieden
Purpurat/ Ktory teſ w Poľſc:ie mi: ſtká/ w ciáſticy chorobie/ gdy
mu inſze przepiſane liquor y nie ſmakowały/ ſámego piva Poľſkie:
go wolájac/ beita piva di Polonia, ſzeżyl ſobie.

Poſtcegl ſie ied: n Poľſiá:inin/ że ſie przez pijániſt: wo goracych
y drogi:ch trunkow wſiweć obraca/ y zdrowie tráci/ z tráfunku
nádoſ:ol w drodze iednego *Archimándryte*/ y o ſwoim zamýſle
ch: o ſie od pijániſt: wa roſtácy: wywoić/ dáł mu relácyá. Rzekł mu:
dobre máſz znać iſt: Wſezy nádoſoba/ y popráwy; rádzec tedý/
abyſ

abyſ n
pſorwá
áz do t
y twar
pijáł.
moge
drogi:
no ſlu:
zdrow
miejſc
y ci/ n
zumie
eſe/ te
rzechu

Pi
nice/ z
robior
Pivo
wiele t
z tych

Te vit
niem.

Je
z chm
często
trocho

abyś nie pijał gorzałki. Odpowiem: gorzałkę też wzdrowie mi po-
prowała/ iść ci nie moge/ y nana mizan się nie zdrowo/ y krutę się
aż do romitu flegmatego przycenie man. de brzyfaby na sobie/
ymarz mam nabrzmiała/ dla tegoż/ porwora katu/ nie kedeley
pijał. A wino będyś pijał? nie kede/ bo drogie/ na które nie
moge w stodele nadziąć młóć. dobre wprandzie trunki. ale
drogi/ y niewiele go daia/ przeto Panom to wielkim tylko pić wi-
no służy/ nie ubogi mu. A o miedzie co rozumieś? y ten mnie nie
zdrowy/ od którego się brzuch odmie/ a kaleta skurczy/ a na icednym
miejscu nie możesz długo siedzieć/ niech go delikaci pija/ żołnierze/
y ci w których się kraiach/ iako to w Rusi/ rodzi. A o piwie co ro-
zumieś? czylibys się od niego mogli wstrzymać. Odpowiem: Wy-
cie/ tego do gąrdla mego nie odstepie/ a wszakiby mie w Między-
rzeczu Bynkarki salonym nazwały.

Cuncta luceat pereant, PIWO niech zofanie,

Ktore niech będzie zawnie przy boku we dzbanie.

Piwo nie tylko v nas w Polsce/ ale y w obcych królaach z pfe-
nice/ Jęczmienia/ Orsa/ Prosa/ Orkisu/ rożnym sposobem byra
robione/ rożna też doł roćtał przez robote/ iako y wode otrzymywa.
Piwo z samey pšenice tuczy y rozgrzewa/ luboby mu chmielu nie-
wiele dodano/ żyły zámula/ wryne pedzi y laruie/ wiatry czyni. Co
z tych wieshow zrozumieś/ iakiego ie si przyrodzenia pšenica.

Agrè conccquitur TRITICVM, sed calfacit, atq;

Obstruit, offenditq; caput, flatuq; redundat

Ventriculum grauat.

Te vitia tritici, y każdego zboża/ dobrym wárzeniem piwa/ y piecze-
niem chleba/ ogień corrigit.

Jęczmienne niewiele wnetrznosci rozgrzewa samo z siebie/ ale
z chmielu dodanego/ niewiele posila/ y krew rzadko czyni/ przeto ia-
ciesto kaze odcedzać/ w chorobie gdy nie nazyt chmielne posila
troche/ chłodzi y wnetrznosci zciera.

Siccit & abstergit, refrigerat HORDEVM, idemq;

Cit lotium, premitq; situm, laterumq; dolores

Discutit, atq; leuat, confert tandinq; podagris,

E succo illius ptisana in febribus vsus

Optimus est eius.

Zmiešánia Pšenice y Jęczmienia robione piwo/ miešána też wlas-
ność ma.

Owsiane tylko z niewoley/ ábo za lekarstwo na kámién bywa ro-
bione/ ma moc tuczenia nie tylko koni/ ále y człowieka/ Chumory
rospadza/ dyssenterya zatrzymywa/ wnetrzności zámulone czyści/
dobrze o nim ieden nápišal :

Est iumentorum propriè cibus estur AVENA,

Aspera & ipsa homini, si turpis cogat egestas.

Orkiszowego piwa/ y káše w kášlu/ w bieguncce/ w krwáwym
zrzucaniu flegmy/ dobrze záżywać.

Arteria vitijis, ac tussi ZEA medetur,

Nam ventrem stringi patitur, tum sputa cruenta

Emendat.

Južesmy piwo odpráwili/ podjmy do winá. A ty Gospodarzu
ieželi chceš żebyć goście málo winá wypili/ táka do nich věžyn
Przemowe; Wprawdić wino wšyſzey Medykowie/ ošobliwie
Galenus de tuenda Valetudine, z dobroći zlecaá/ iž ciálo tuczy/ mysl
wwešela/ frásunek odpadza. Cura fugit multo cum diluitur vino,
cieplá przyrodzonego przyrnaža/ Źoładek utwierdza/ mowynym/
smiałym y náuczonym/ chociaž sie zá piecem zchowal/ czyni wale-
cznym zoštanie/ myšliwym/ coby kedy porwac/ zé. Jednak nie
smákuie to wešele/ zá ktorým smutek dlužszy nástepuie/ gdyž ten li-
quor wiele go záżywájącym nogi kámié/ rece krzywi/ pošci sušy/ do
przeklinánia sie z ciężkiego bolu przywodzi/ żywota vtraca. Ten/
kto ie rad pije/ y nim częštuie/ w vboštwo wpada/ y niewola z gło-
dem/ do carceres od Credytorow wšadzony/ muší cierpieć/ pá-
mieć tráci/ mozg sušy/ do gniewu y niešnašek przywodzi/ zé. Czego
wšyckiego Non est culpa vini sed culpa bibentis, začym šánuiac
zdrowia/ rádzego miernie iáko lekaršwa záżywać/ gdyž sie tak opi-
šuiet Vinum est alimentum medicamentoſum calidum, & sic-
cum; aliud quidem in gradu primo, aliud in secundo, aliud in
tertio: dla tegož iž ieš gorace y suše/ dšecióm go pić wiele šáne-
go bez wody/ dla wušušená przyrodzoney wilgornošci/ nie po-
zwalaá; Wino nim šárše tym wiekšey mocy nábywa: Máia
ſwoie rožnice względem smáku/ zápáchu/ koloru/ y ſubštancyey wi-
na ſto-

na ſto-
zátka
ſuchy
ále ſze-
omylni
wraca
ożywia
ſuſy/ y
šci/ iá
Máim
głowe
ce/ y kr-
vmicie
to go
gier py-
nábywa

D
iáko in-
kác/ p-
pošle
iáko ieš
džli/ z-
rowán
se gor-
ſtwo/ a
zálka
tyc/ dla

na słodkie/tucza/ y wnetrznosciom sa przyjemne/ iż iednak sa gęste/
zatkanie albo zamulenie wtroby y slesiony czynia/ płucem zdrowe/
suchym żyłom škodliwe/ naylepsze ani barzo słodkie/ ani przykre/
ale szednie: Zapach wdzięczny przenikający maiać znać iest nie
omylny dobrego winā/ takie siły utracone z choroby/ z prace/ przy-
wraca/ młodziacym wonności dāie ratunek/ myśl rozwesela/ duchy
ożywia. Starym pożyteczne iest/ tylko że głowe nāpełniać moży
suchy/ y suchym żyłom škodzi. Białe winā niewiele maia goraco-
ści/ iakie sa Rynskie/ Frāncuskie/ Vchłānskie/ Czarne/ iaka iest
Mālmāzya/ gruba maia substancya/ tucza/ y krew gęsta czynia/
głowe waporami škodliwymi nāpełnia. Czerwone nie tak gorā-
ce/ y krew dobra mnoży/ głowie nie škodzi: Pānowie Winiarze
vmieia z gęstego/ cienie/ ić. & è contra wężynić/ ā gdy smak zgubi/
to go ānsłakować cukrem/ y korzeniem przyprawiać/ nā świeży lā-
gier przyrācać. Naygorzej tym co ie płaca/ y z niego niezdrōwia
nābywaia.

*VINUM alit, exhilarat, coquit, innatumq, calorem
Augeat, at immodicum parit istud maxima damna.*

R O Z D Z I A Ł X.

O Wodkach przepalanych.

Dwa liquora albo trunki naturalne Bog Wszechmogacy dla
człowieka/ to iest Wode y Wino stworzył/ trzeci w owocach/
iako in pomis granatis, Cytrynach/ Cedrowych y pospolitych iabl-
kach/ pomarāńczach/ gruszkach/ śliwach/ wiśniach/ siolach/ dla
posilenia y prāgnienia smakowity sol/ cudownie zawarł: Inse
iako iest piwo/ gorzałka/ miód/ iablcegnik/ barszcz/ ić. dewcip lu-
dzki/ zwłāszczā tedy sie wino nie rodzi/ nā potrzebe y zdrōwia porā-
towanie wymyślił/ miedzy inszymi/ ex spiritu frugum artificio-
sē gorzałki y wodki rozmaite/ ktore rāczey maia bydź za lekar-
stwo/ ā nie za napoy pospolity zāzywāne. U nas w Polsce go-
rzałka nā wspanio/ nā spanie/ nā gryszenie/ nā frāsunek/ nā appet-
yt/ dla prezencycy y smiatosci/ nā smrod zaraźliwy/ ić. cśobliwym

jest lekárstwem/ bez ktorey żadna pospolita rada/ u málých Mía-
 ścieżkach sady/ iednania/ iármárki/ ktermáše/ kupná/ młodziens-
 kie zaloty bydy nie moga. Wiec rzemieślnicy/ ktorzy smrodliwe
 robory/ osobliwie Gárbárze/ Szewcy/ Rusnierze/ Miedhownicy/
 Rymárze traktuis/ oney są medycyne zázywáia; kto tedy oney tan-
 quam medicam potionem miernie/ nie kwarta/ záywa/ kaides-
 mu wedlug ingyedyency w nie włożonych/ pomocnym iest lekár-
 stwem. Miedzy ktoremi Anyškowa principatum tenet, ma bo-
 wiem wysokie facultates, ktore z Anyiu otrzymála/ grzeie bowiem
 y sušy/ wst cuchnienia smrodliwe wstánawia y nápráwia/ boleści
 żoladka wliywa/ wryne pedzi/ opuchłym prągniennie gási/ truciźny
 wymiáta/ náderości wietrzne z trunku młodego y niedowarzone-
 go/ takjepotrąw grubych/ rospadza/ białogłowskie choroby białe
 zastánawia. Ná noc sie iey troche/ á zwłáścá p mierzycy wieśze-
 rzy nápić/ konkołcyá dobra czyni/ y sen smáczny spráwuie/ Wáms-
 kom pożarni zdrowy/ iáko ten Authór świádeży:

*Lac ANISVM donat, gratum facit oris odorem
 Incundam facit vultum, capitisq; dolorem
 Mitigat, exoneratq; ipsum vertigine captum
 Hydropicis itidem confert, morbisq; caducis.*

Konwáliowa/ tá mozg/ serce/ y smysły wmacnia/ wielka Choro-
 be y paraliż leży: tej moc ma wodá z Lipowego kwiecia/ ni wka-
 ſenie weśowe dáć pić oczu zápalenie všmierzja/ plod łácnnyšy
 spráwuie; ośtátek z tych wieršow zrozumieš.

*Firmat cerebrum CONVALLIS LILIA, corq;
 Omnia tum pariter sic spiritualia membra
 Attonitosq; leuant, prosunt cordisq; tremori
 Ictibus atq; anguis simul, & morbo caduco.*

Cynnámonowa prz diuwney mocy/ ktora wšytkę złość z ciáłá
 wyrzuca/ oczu cżyści/ wodę y białogłowskie przspadki pedzi/ żolo-
 dek grzeie y sušy/ nerék bolenie všmierzja/ sen nápráwuie/ ná kápiel
 pomaga/ truciźnom sie sprzeciwia. Ktora ieden Authór tak opisuiet

*Extenuant virusq; adimunt, caligine ocellos
 CINNAM + odora leuant, lotiumq; & menstrua pellunt
 Calfaciunt, siccant, incidunt extenuantq;*

Discu-

Bá
 Quor
 je iest
 żolade
 Ga
 tylko p
 zytani
 Kow n
 Rużac
 z wst c
 A tem
 pożyż

Pio
 záczy
 boleni
 bra. 2
 przed

Cyt
 mity.
 knie op

Po im
 palom
 O.e

*Discutiunt, stomachum purgant vterumq; dolores
Et renum mulent.*

Karuckowa/ tey ieden dobroci doznawsz/ tak o nicy napisać:
*Quoties usus sum Aqua Carni, eo die morbo Carni, á to dla teg/
je iest policzony miedzy siedmias nasien/ ktore wiatry rospedzaia y
zoladek rozgrzewaia.*

Gwoździkowa/ ale wtopie/ aby tá byla palona z gwoździkami/ ale
tylko per infusionem, gdyś to tu nie Orientalna Indyja/ ábo Lu-
zytania/ tedy sie tym białogłowy bawia/ i seje z zielonych gwoździk-
kow ná rożne przypadki wodke robia/ osobliwie sercu y zoladkowi
sluzaca. Dobra iest ná głowy bolenie z zimney przyezyny/ komu
z vst cudnie/ gwoździki w vstach trzymać y często wypluwać ma.
A temu naybárziej z geby cudnie/ ktory pieniedzy/ á nie ma ná co/
poijeza. *Est GARTOPHILON cordi stomachoq; salubre*

Calfacit, atq; aperit, emendat & oris odorem

Adiuuat, atq; iecur, caligine lumina priuat.

Piolunkowa zoladek grzeie y vmacnia/ womity gwałtowne
zatrzymywa/ robactwo w zoladku y wnetrznosciach morzy/ zebow
bolenie vsmierza/ zolta chorobe leczy/ ná gryzby iedzione pic do-
bra. Reoma okazyja do podpicia sobie/ sieć go troche swiejszego
przed zacjeciem trunku/ pijanstwo nie bedzie szkodziło.

Tadia discutiunt, pellunq; ABSINTHIA menses

Calfaciunt, stringunt, stomachum firmitque, cicutq;

Vrinam, crapulamq; arcent, contraq; bibuntur

Perniciem fungorum.

Cytwarowa/ tá zoladkowi sluzi/ szkarłate vsmierza/ także wo-
mity/ robactwo w zoladku morzy/ ciato tuczy; tak go Poeta pie-
knie opisuiet

Discutit, & siccit ZEDOARIA & ordine vino

Calfacit atq; auget pinguedinem, & esa repellit

Omne animá virtus fatens, pestiq; resistit,

Singulas sedat lumbricos enecat alui.

Po insze wodki z ziel/ tu iedna/ korzenia roznego Cudzoziemskiego/
palonych do Aptryk odsylam.

O.eyli reżania moc co y Wodki/ tylko obyczaynie ich zazywać.

ROZ-

R O Z D Z I A Ł X I.

O Konfektách w Cukrze y w Miedzie smáżonych, ktorých
do stołu ná Antypást zázýwáia.

DO vyznání mocy Konfektor/ trzébá wprzód wiedzíeć wlásnos
ści cukru y miodu/ ktorých nim bedziemy ná stol dáwać/ trze
bá z izby muchy tym sposobem wygnąć.

Wziąć siela nízwaného Przetáráčník z Aurypigmentem/ y mle
kiem zmieszáy/ potym deszczowa woda rostworzyć/ kedy muchy
sieda/ táń kropić/ wszytkie ábo pozdycháia/ ábo przez poleca. Też
ma moc hálun z czarna lebiotka/ y mlekiem wtarty/ tym pomieszá
niem náczynia posmárować/ żadna ná niem nie padnie. Ábo też
pierza garść zápalíwszy praťá dudká w izbie/ od smrodu muchy po
ućiékáia/ ktorý dosć sam przez palenia smierdzi/ z Arsenikíem y
Aurypigmentem obyčáynie počýnác dla wlecenia muchy w gar
niec/ ábo ná pulmísek. Náppewnieysza nie mieć żadney rzeczy w
izbie do iedzenia náleżácy/ y mucha poleci przez. A człowiek ro
wna sie muşe/ gdyż za chlebem wśpedzie idzie/ táń ciągnie kedyby
smáżno ziadł.

R O Z D Z I A Ł X I I.

O Cukrze.

TEn wlásnosć ciáła zbrowego w sobie zámyka/ ciepło/ y wil
gornosć/ żyły zamulone/ ięzyk w gorájące ztretwiáły y wśhy
obwilża/ mácherzynie y nerkom kámiem w sobie máiacym test po
mocny/ z oczu błonka y ciemnosć rospadza/ żoladłowi kontokcey
dobrey pomaga/ kurzeniem máterya káthar cýniaca wypedza.
Doznał tych cnót ten/ co te wiersze nápisal.

Calfacit, humectat, aperitq; & discutit, aluo

Vtile, vesica prodest, & renibus affert.

Presidium stomacho pergratam SACCHAR anhelos

Adiuuat, affixosq; terit tam rene lapillos

Pectoribusq; aptum, caudit quosq; fercula cuncta.

Miodu

Miodu trzy są rodzaje: Jeden się się zowie Mel acreum, Miod na powietrzu się rodzący, y z rosa spadający, a ten jest Manna, ktora do lekarstw używamy. Drugi Mel Cannæ, Cukier ze trzciny robiony, ktora w Indyey, y Szczęśliwey Arabiey rośnie. Trzeci jest, ktory nam pszczoły z ziół rozmaitych robia; ten niewiele użyty bo żoładek turbuie, dzieciom nieprzyjaczny, gorące y robaki na wewnętrznościach rodzi, tym zdrowy, ktorzy mają dostatek wilgotności, ktora rozgrzawszy wysusza, gorącey zaś natury ludzioru nie służy dla przedkley gorąckey y hamorhagiey, to jest, gwałtowney go cieczenia krwie z nosa, abo wstami, gdyż żyły otwierają. Miod nie go używającym jest zdrowy, zwłascz z Ruskich Pásiek, a do tego wystają, o co u nas w Polsce trudno, bo nie tylko miod młody z beczki, ale y brzojsze z kładzi wypija, co wszystko nieporządek y nie dostatek sprawuje.

R O Z D Z I A Ł XIII.

O Konfekcie Różanym y Fiołkowym.

W Jele rodzajów jest Rózy; Biała, ta jest napodleyśa, Czerwona, ktora ściana fioletowa reprezentuje, dobra, y do lekarstw używana. Wszelka Róża miernie chłodzi, y umacnia siły ożywiłace, ktore się vitales zowią, a te od serca pochodzą, y Animales to jest, żywotnie, ktore z wiatrobey początek swoy mają, z suchej Rózy dekokcyę uczynioną, y dobrze wyciśnioną, bólenie głowy trochę polawszy, nią wsmierza, oczom także służy, działają narastające spracowanie, wewnętrzna gorącka wsmierza, soliem Różanym bezpiecznie piekielnym ogniem częśc opánowana może być smarowana, z żoładką wilgotności zbytnie wypędza. Jeżeli chcesz co więcej o Rózy wiedzieć, to wierszyki czytaj Fiołkowy Konfekt w gorącej pesila, y pragnienie gasi, piersiom ciężkim jest pomocą, chłodzi, y sen spracowanie.

*Inflammata iuuat VIOLA, & refrigerat, atque
Pectoribus confert, itidem morbisq; caducis.
Inflammata oculis tollit, stomachoq; linitus
Ardenti.*

Cor ROSA, ventriculum, iecur, & corroborat, inde
Inflammata aufert, calidos pariterq; dolores;
Ignibus & sacris prodest: refrigerat atque
Astringit, stoma:hi vitis humentibus affert
Auxilium, sistiq; aluum, & reiecta cruenta.

R O Z D Z I A Ł XIV.

O Konfektách rozgrzewiaczych głowe.

Rozmárnowy kwiat wilgotności główne wysusza y vma-
cnia/ zylowate także częsci ciała sie jednił samo wielkie ma-
cnoty/ ktorego dobrze zżywić w żoltey chorobie/ sześione y watro-
beni pitää/ grzeje/ wyćienić/ otwiera/ wyrość czysti/ żoladek ze-
psowany naprawia/ y wnetrzności wżycie vmacnia/ służy tym/
ktorzy często omdlewaia/ y zapamiętywaia sie/ y też ktorzy wielka
chorobe cierpią. Pięknie tego cnoty te wielkie wyrażily:

ROSMARIS icteros sanat iecori, atque lieni
Proficit, exacuit visumque, & vulnera iungit
Calfacit, attenuatq; aperitque, & digerit: oris
Halitus, & manso bene commendatur ab ipso
Ventriculi affectus frigentes discutit, inde
Et vomitum; capitis misceatur rite lavacris
Is valet ad stupidos pariter morbosq; caducos.

Głowy także grzeja kwiecie Szalicowe/ Liwondowe/ Málorino-
we/ Pimoniorowe/ Bukwiorowe.

R O Z D Z I A Ł XV.

O Tatarskim korzeniu y piołynku.

Ten ma moc rozgrzewiać/ wryne podzi/ tym ktorzy mála
muskuły narwane/ y ktorym sie na paraliż zanosi/ zżywać go
pożytecznie/ sześione trawi/ trucizne wypadza/ kasał vspokaja: ió-
tego ciemności ogólne rospadza/ mózg zdrowi/ y ludzkiego vmacnia.
Wpatka cie wielkie naucza.

Consult.

*Convulsis ACORVM prodest, minuitq; lienes
Morſaq; membra iuuat, lotium cit, menſtrua pellit
Calfacit, & ſiccāt, aperitque, incidit, & acris
Eſt, & Odora ſimul radix, ducitq; ſecundas
Subuenit & iecori, tollit lateriſq; dolores.*

R O Z D Z I A Ł XVI.

O Bżonym konfekcie.

K To tego drzewka tak ſkorokiego / iako y kwiecia ſwoimi ſpoſo-
bami ymie zaiżyć / wiele wleżeniu chorob będzie ludzicom po-
mocnym. Ten konfekt pierſi odwilża / puchline przez wyprzedzenie
wodniſtego humoru leży / wątrobe zamięlona otwiera / nerki takżę
y ſłezionę zdrowi / w tercyanie do zaiżwania zdrowy / y oney ſię roz-
wodzić nie dopuſzcza; inſze cnoty w wierſzach znaydzieſz.

*Astringit SAMBVCVS aquas è corpore pellit
Adiuuat hydropicos deſiccāt, glatinat inde
Vlcera, tum prodeſt canibus ſerpenteque morſis.*

R O Z D Z I A Ł XVII.

O Szadłwiey.

T Al okrom kwiecia nie bywa w Aptykach w Cukrze / abo Mię-
dziej smażona / ale iż dobre Goſpodynie tego ſię domyſliły /
a żeby wiedziały / na co ieſt dobra / gdyż onym barżiej ſłuży / aniżeli
Mięczyźnie / niech czytaia. Mięſiace poruſza / trudność wryny
włania / płod wyćiąga / dla tegoż Brzemiennym do zaiżwania nie-
beſpieczna / włoſy czerni / żeladek zacieśnia / w wodzie wartyżona w
paſzach mięyſcā ſwierzbiace wemierza / w wino włożona / predko
pijanymi czyni; dla ziemney żaby / przy niej ſię kawiacy y żarajā-
iacy / niebeſpieczna. lege Mizaldi Exemplum Cent. 1.

*Calfacit, astringit, Menſes ciet, atq; capillos
SALVIA denigrat, pruritum è reſtibus arcet
Elicit & partus, locum ciet, Vlcera purgat
Fecundaſq; facit mulieres.*

R O Z D Z I A Ł XVIII.

O Imbierze.

MA własność grzeiaca y trawiaca zbytnie / także wilgorności w żołądku wysusząca y wypędzająca / oczy także czysci / truszciznom przeciwny / podeślým w lecich dla słabości ciepła przyrodzonego bårzo jest potrzebny / konfokczya zdrowa sprawnie / y częgo żołądek nie może stawić / wyrzuca / dla tegoż cokolwiek jest do rosolu wårzonego / nie żądzi nim dobrze potraszać.

*GINGIBER est oculis, aluo stomachoq, salubre
Emollit, purgatque oculos, conferique venenis;
Conueniensque cibo est, dat virtutemque coquendi
Ventriculumque inuat; tum frigida corpora: valde
Calfacit.*

R O Z D Z I A Ł XIX.

O Muskatowey Galce.

TA moc ma rozgrzewająca w stopniu wtórym / przedka choroba zatrzymywa / z wstęchnienia smrodliwej wsmierza / żołądek y wątrobe wmacnia / nabrzmiałość sieżioną niżej / wiatry rospadza / białogłowom czuizym w żywocie zimność dżiwnie do rozgrzania potrzebna żązywac żrąną y przed obiadem / także na noc / trzecia część galiki serce y żołądek wmacnia / piegi na twarzy niżej oietek; grzańki lepsze z nim / aniżeli z czośnikiem / abo rzepnikowym olciem.

*NUX MOSCATA, fauet stomachoque, oculisq, fluentem
Sistit & hac aluum, tum digerit, atque ministrat
Vrinam, vomitumq, arcet, iccori atq, lien
Proficit, os mundat maculis, ac lentibus, inde
Auxilium ex vtero multum, frigentibus affert.*

R O Z D Z I A Ł XX.

O Pomaráńczách y Cytrynách.

Nie tyle

Nie tylko Pomarańcze y Cytryny/ ale wszelkie owoce/ Ktorekol-
wiek kwaśnowatość w sobie mają/ Chłodzi/ Ktoreżas słodkość/
grzeje y larui; Tak y Pomarańcze/ Ktore sie słodkie znayduia/ mają
iż moc zagrzewaiaca/ Ktore lubo z natury/ albo przez niedostanie sie
do kwaśnowate/ Chłodzi/ y gorące wsmierzaia/ Skorka iednak Po-
marańczowa/ iż ma w sobie nieślaka gorzkość/ gorętsza iest aniżeli
Cytrynowa/ dla tegoż żoladek zagrzewa/ wiątry rospadza.

Inducunt frigus, siccantque AVRANTIA MALA

Acria, calfaciunt sed dulcia cortice cuncta

Sunt calido, gelidum quare conditus & ipse

Ventriculum firmat, flatu pellitque liquore

Sacchareo; succoque sitim restinguere possunt

Acria, & hinc illis profunt qui febre laborant.

Też moc maia Cytrynowe skorki w Cukrze smażone/ żoladek y
serce wzmocniają/ Ktokolcey żoladkowi pomagają/ smrod vsiny
naprawiaia; Cytryna ślaka/ iż ma w sobie rzetelna kwaśnowatość/
w tercyanach może trochę zająć/ osobliwie przed Pareryzmem/ albo
soku ślaczego/ w którym sie ślaka z cukrem/ tak bowiem zdrowszą
i jest aniżeli sirowa/ gdyż barzo żoladek ślaci/ y ktokolcey dobrej
prześladza. O ślaku cie wiersze nauczają.

CITRIA non tenuem dant succum, agręq; coquuntur

Et rubea bilis reprimunt vim, menstrua ducet

Illorum semen, quod contra est dira venena

Mala veneficiū depellunt Citria, tecum

Si portentur, item commendant oris odorem

Et pestem in melius mutant, corruptumque aëra eorum

Reddit odor.

ROZDZIAŁ XXI.

O Podrożniku.

Korzeń Podrożnikowy ślaci y suszy/ y nieco zcińca/ watrobe
zdrowa czyni/ zatkania y zamięcia żył ciemiera y ościera/ li-
ścia w s. lara zająroia Ktore serce podla/ nerki & ledzi/ oleje nie
nie zdrowe/ do humoru meland/ olejnego przyżywa/ głowę i ci.

Bankietu Mondruchy Niebieskiego,
nie wsmierza w gorączkach liście Podrożnikowe / wårzone w wod-
bie rzęzney / przydawşy troche octu / ostątką sie w wierşbach do-
czytaş. *INTYBUS est iecori medicina, & morsibus atris,*

*Astringit, stomachumque iuuat, refrigerat, atque
Exsiccatur, tollitque famem, capitisq. dolorem
Discutit & febribus frigentibus, & iecur algens
Roborat, & calidum refrigerat.*

R O Z D Z I A Ł XXII.

O Låwendzie.

Z Låwendowego Kwiecia Konfekt jest bårdo dobry na kårhar-
zańbieiony / na paraliż / żoladek śimny wtwierdza / wåtrobe za-
mulona czyści; ślezione melancolicznym humorem zatkana otwier-
ra / żywot grzeie / wryne pedzi / Białogłowy po porodzeniu czyści.
Też ma moc y skutecznięyszą Konfekt Spiskonårdowy. Pimoniony /
tåż ma szęgulną łaskę od Słońca sobie dąna / przeciwko nocnemu
od krwio (co prosiacy Låwocem zowia) duszeniu / zbytek
Białogłowski ząstånawia / żółta choroba / ktora sie zowio Regius
morbus, z ciåłā spadza / tym sie Kwieciem żoladek / nerki / mårhes-
rżyna / y mårćicā / zdrowia / od wielkiej choroby rzęz go dobra ząży-
wåć / tåż y korzenia.

*PAEONIA aduersus pressuras pollet inanes
Quas afferre solet noctu incubus, ipsaque sistit
Menstrua: tum morbum, cui nomen Regius, ipsa
Sanat, & hac renes, stomachus, vesicaque, matrix,
Sanantur.*

Żuż obiad następuię / Sprzatnięćie Konfekty / å wşåć sie nie
onych nąiesć / åleto dla pośilenia / y nąpråroienia śinåku do po-
traw przed obiådem dąta / åby sie żoladek / serce / wåtrobā / mårż / y
wşyćkie wnętrznosci z przeşlych potraw / humorow / nie dobrze
strawionych / zå trunkiem wodki z tych lątkęskowiel nąpisanych /
vmolniały / y wtwierdzały. O w wódki przepalåney do wody sie pre-
dko wdåć / polki sie żoladek nie zåmknie / å mårsto z białym wlebem
niech bedzie gotowe na stole.

KSIA.

KSIĄZKA WTORA.

Co przy Stole potrzebniejszego, rozmowa, czyli
milczenie?

Słyszac Wielki Alexánder ô Zenoná Filozofá mądro-
ści, posłał dla zrozumienia z niego swoich Mędr-
cow, którzy sprawiwszy dla rozmowy przy Stole
Bánkiet, Zenoná do siebie zaprosili; á gdy różne questye
sámi między sobą, (zyczac sobie tego, áby się Zeno do
nich ozwał,) wnošili, on *intenus orbi* iákoby tego nie sly-
szał, którzy nie mogac się ztrzymać rzekli do niego:
loquere nobiscum Zeno, ut aliquid referamus Regi de te, kto-
ry im odpowiedział: *referte Regi Zenonem silere, loquen-*
di enim tempus non est sed manducandi. Przez co ten Filo-
zof dáie przykład z siebie, iż milczenie á zwłazczá de
rebus scrijs, potrzebniejsze, á niżeli płoche y vřczypli-
we, bez których żadne, á zwłazczá przy dobiych li-
quorách, nie może bydz *sine scommatibus* pośiedzenie, á
kogož *secundi calices non fecere disertum*, to iest, *loquacem*,
á *in multis quio non deerit peccatum*, co iest *detractio*, tá pro-
uocat ad iram, gniew czyni *commotionem humorum*, zkad
riza, przy ktorych káždy ztárguie, y czego szukał,
vchwyć. Co Dyogenes vpátruiac, obaczył młodzień-
ca ná Bánkiet ochotnie bieżacego, rzekł mu: *vade, sed*
domum deterior redibis. Idź, ále nie przyniesiesz tego coš
wynioš; ktory rzekł: ábo mi nos, ábo vcho vtná Y po-
wioćiwšy się z Bánkietu z cáła gęba, prezentował się
Dyogenelowi, ktory mu powiedział: nie cáłość ciała,
ále smy-

ale smysły y sumnienie nienaruszone człowieka zupełnym czynią, dla tegoż napisz sobie na drzwiach te słowa: *Quoties domo exeo, toties minor redeo*; y tego zawſze przestrzegay, co Plautus napisał: *Quod boni est, id tacitus taceas tutetecum, & gaudeas, speculum enim cordis verba sunt*. Y nie od rzeczy prostacy obiad nazwáli, od ci chości, Msza, wieczerza niewiem dla czego do Niezporu przyrownáli. To wiem, iż Psalmista, *cum detractoribus* nie iadał. Psal. 56. *Detrahentem proximo suo cum hoc non edebam*; zkąd owe dwa wiersze na stołach pisane wrosły:

*Quisquis amat dictis absentum rodere vitam
Hanc mensam vetitam, nouerit esse sibi.*

R O Z D I A Ł I.

O Mąśle.

W Każdey sprawie od małych rzeczy postępujemy / abyśmy przyrodzeniu gwałtu nie czynili. Gdy bowiem młode zaprawiamy bydle do iązania / psa do łowu / ptaká go przepiórkę / konia do osiádania y prace przyspaszamy / zawſze od małych y lekkich rzeczy poczynamy. Tym sposobem natura / gdy nie tylko człowieka / ale y nieme bydła / y bestye karmi / sobie postępuje. Wyſzedſy bowiem na świat / wprzód od mlecznego pokarmu zaczyna swoy posiłek / potym successu dierum, gdy ciepło przyrodzone żywniejszego y trwałszego pokarmu potrzebuie / iáko bydle do trawki / tak też człowiek ad solidiora uduie sie. Ji tedy człowiek z mleka sił zawſze tych / y dowóſpu / cum lacte enim pueri ingenium hauriunt, nabyma. do też eiusmodi solet esse corporis habitus, cuiusmodi humores quibus nutrimur: talesque succi gignuntur, qualia sunt alimenta, quibus pascimur. Z mleka zaś częściey tłusty sposobem rożnym staje sie máśło / toć fluśnie roſpekłego času y wie-

Ku czo-

Tu człowiekowi jest względem zdrowia pożyteczne. Ma bowiem temperiem, to jest/ calidam & humidam naturæ humanæ competentem. dla tegoż człowieka tuży/ y przez lécowanie zdrowi. Tym/ ktorzy mają żołądek wilgotny/ y często rzucający/ nie służyż także też y tym/ ktorzy są przyrodzenia gorącego. Przed obiadem z chlebem iedzione/ appetyt czyni/ y mieśa się z potrawami: po obiedzie pływa po wierzchu żołądka/ y *Caldialgiey* albo zgągi/ gdy nie młode jest/ przyczyyna/ wszelkim truciznom sprzeciwia się/ y ona wygania. Z miodem go trochę zmieszawszy/ dzieciom djabła śmárowania. Z miodem go trochę zmieszawszy/ dzieciom djabła śmárowania. Po maśle/ barbsze/ grusce/ polewki/ na szode y Piatek/ z rybami y kaszami/ zachowaymy.

R O Z D Z I A Ł II.

O Dzikim ptáſtwie.

Dobroć Boska tak się w zdrowiu ludzkim zachowała/ że też iádo dobry Medyk aby go śánował/ y od iedzenia niektórego ptáſtwa nieczystego wstrzymywał się. *Leuit. 11. náucza.* Hæc sunt, quæ vitanda sunt vobis, & de auibz comedere non debetis; aquilam, gryphem, miluum, ac vulturem, iuxta genus suum, & omne coruinum genus, ktore się ściernem pása: noctuam, accipitrem, mergum, cygnum, vpupam, &c. Wiec tedy za te przestroge dobroci Boskiej podziękowawszy/ obiad cum eiusdem benedictione à mollioribus zacząynaymy. *Ruchárzu daway ptáſki.*

Tu za fundament owo axioma záłoże: Omne alimentum vertitur in substantiam sui aliti. Czym się iáké ptáſtvo albo zwierze karmi/ z tego substanczey pártycypuie/ y tym pachnie albo śmierdzi.

Wszelki rodzaj Káſzek rybami się pása/ temiz śmierdza/ Járzabeł iárzebina/ także też traci/ y iáké máia przyrodzenie iągody/ także też y Járzabeł/ to jest/ nábiegunki zátrzymanie/ w ktorey y Járzabeł może bydz iedziony. *Jemiołuchy iáłowcem.*

Czyż/ Dieba/ Szczęgiel/ że iedne pása máia/ to jest/ mák/ y siemie konopne/ względem máku sam zdrowe/ względem nasienia konopnego/ ożom ich mięso często iedzione płódzi/ iáko y samo nasienie

niet: lednak o drobnym praświe dłużej pisać aniżeli te rozbićć y
ieść/ wpryżerzona rzeczby była/ a do tego scrupulosè tych rzeczy
wważać nie trzeba/ gdyż y nas correctius, to iest/ aromatibus do
bize potrawy zaprawia/ y żoladki w Polsce nie delikatkie.

Wszystkiego tedy praśw i gora lataiącego/ a ścierwem sie nie pās
sa tego iest mieso zdrowe/ taki iest Skowronek/ który dobra krew w
głowięku sprawuie/ od pleury/ to iest/ kółki zachowuje/ y one leczy.
Kosowie y Drozdylacne są do strawienia/ dla tegoż wiele posilata.
Przepiorła iest natury goracey y wilgotney/ trudna do strawienia/
zła krew mnoiy/ y do goraczki predko matery/ y doda/ dla tego. że
sie ciosnikiem polnym/ y przetarcznikiem/ którym muchy truia/ pās
sie. Kuropatwa pomiarkowanego iest przyrodzenia/ dla tegoż do
trawienia łacnieysza y zdrowsza/ z choroby powstaiacym zdrowy
pokarm; tej dobroć ciała daie dzięki Gotab. Dziwna rzecz pisze
Mizaldus o Grzyzku praśku/ że tego do pieczenia wdziamsy na
roženku cienkim laskowym/ z ziemie wyciągnionym/ samego siebie
obracaiac/ piecze: nie wielki sekret/ kto chce sprobować. Wrobel
nie ma bydz wżgardzony/ bo rad igra/ kto go zaiywa.

ROZDZIAŁ III.

O Domowym Praświe.

Golebie w izbie sie legnace są nie zdrowe/ y gorace. To wiem/
Geo pisze sławny *Rafis*, że skryta własnością nerak bolenie
wsmierzaiac/ y zepsowana krew gyszeja/ w goraczę nie fluia/ zdro-
wsze gorne polem sie bawia/ iako y Grzywoacze/ jednak w tych
wszystkich mieso grube/ y melancholia rodzące/ nie łacno bywa tra-
wione. Ges domowa nim naylepiey wrużona/ tym lepsza/ y łac-
nieysza do strawienia/ chuda bowiem iest twarda/ y żadnego po-
żytku y posilku ciała nie da/ y owšem krew pospeci; wotrobka
ges wrużoney zdrowy pokarm daie/ do strawienia łacna y posilac-
taca/ dółka tykowata. Kurczeta y Kapłony iakokolwiek zgotowa-
ne/ są zdrowe/ Kapłona jednak starego mieso nie iest zdrowe tym/
ktorzy podagre cierpia. Z Kaczek mieso okrom pierśi a skrzydeł/
zwolac

wola się domowych/ nie dobre/ młode iednak śniadniejsze do stras-
wienia. Indyk gdy je jezenie słodzinami ale żłarnem tużony/ do-
stąpiem dale żywności y pośilenia/ w dobroci równa się Kąpło-
nowi/ y z Chorob powstającym jest po karm zdrowy. Te ma cnoty
Drop/ y do strawienia przedse jest mięso w nim/ aniżeli w Indyku/
krew dobra mnoży/ chociaż będzie głuszc stary/ y pierś ma swoje
zalecenia. Bązant teżeli jest nie ma nagany.

Uwolniając od konfuzyy Studentow młodych, którzy często od
Rodziców y Gości, przy Stole, iako które praśki, y wielkie ptaki po-
tácinie zowią, bywają pytani, o niektórych zdało mi
się namienić.

Burżetá/	Pulligallinacci.	Czayká/	Pauo agreffis.
Bązant/	Phasianus.	Murek Bączká/	Mergus.
Przepiórká/	Coturnix.	Bak/	Botaurus.
Czaplá/	Ardea.	Czyi/	Acanthis.
Cyránká/	Querquedula.	Drozd/	Turdus minor.
Drop/	Oris.	Dudel/	Vpupa.
Dzięcioł/	Picus.	Golabie/	Pipio.
Ges/	Cicur, Anser.	Grzywacz/	Palumbus.
Giel/	Erythacus.	Indyk/	Auis Indica.
Jarzabel/	Attagen.	Jerzyk/	Cypselus.
Jastrząb/	Accipiter.	Bączká/	Anas.
Krówka/	Monedula.	Bos/	Merula.
Kuropátwa/	Perdix.	Kwiczol/	Trudella.
Krogulec/	Nilus.	Lysel/	Fulica.
Papuga/	Psittacus.	Plisł/	Moracilla.
Szczytyk/	Regulus, Auis Troglodytica.	Szczygiel/	Carduelis.
Sokol/	Falco.	Soyká/	Pica glandiaria.
Szap/	Sturnus.	Trzetrzew/	Tetrax.
Świeb/	Fringilla.	Żoraw/	Grus.

R O Z D Z I A Ł IV.

O Cześciach Bydleczych, które są w Używaniu.

Ponieważ w jednym bydleciu / w zwierzu / w ptaku nie jeden jest smół / dla tegoż każda część musi mieć swoje zalecenia y nagaśny; a iż każde corpus nogi dźwigaia / które / coby też za pośilek żywiącym ich dawały. Są tedy natury zimney y suchey / dla krwi / którey w sobie nie maia / dla tegoż nie wielki z nich pośilek / gdyż z siebie zimny / kłjowaty (co widzimy w polewce zsiadającej się) solt albo humor wypuszczają. Tym fluży ta potrawa dla zageśceńia krwi / którym nieuhamowanie z nosa krew cieka / co my zowiąmy Hamorrhagiam. Cielece / Skopowe / Wieprzowe / nie są płodliwe. Serce jest z drobnych żyłek twárdych y suchych złożone / y nie snadnie bywa / jeżeli w garku / a coż w żołądku / strawione / także y Wątroba / iednak to sprawnie bydlecia starość / y nie dobrze żywna karmia wrużenie / robotnym może przydać / y czarna oklejone / która nie dobrej jest substancyey / pośilek ledająci / y humoru melancholicznego przyczynia / y trawie się żołądkowi nie dopuścić. Wątroba / nad inśzych zwierząt / Wieprzowa jest naylepsza / y pośilnaysza.

Starogi Jelenie są wprowadzić do strawienia przy winie dobre / ale krew melancholicznym humorem zaspeccaia / dla tegoż y pośilenia niewiele dają.

Jeden Author *Emilius* Wymioną Krowie z pośilku zaleca / także słuśnie / gdyż ta część w bydleciu jest receptaculum lactis / którym się człowiek / y wszystkie tak domowe iako y leśne zwierzęta / karmiac / y augmentum corporis biorac / rozrastają się. Tenże też Spół z koci zaleca / iż tuczy / pierśi odwilża / y zdrowy z siebie solt wydaje.

Mazg jest flagmisty / grubey substancyey y nie dobry / predko przez gardło przychodzi / ale się w żołądku zatrzymu / bo temu jest nieprzyjázny / y do wyrotu ciągnie.

Ojor

Ozór ma w iedzeniu swoy smak dla miłośności przylemny/ dla tego
gotuemy/ a zwlaściej dobrze wwarzony y przyprawny.

Pluća są lekkie/ y niewielkiey substanczey/ dla tegoż niewiele po-
silaćce/ mniej niżeli Wątroba/ abo Serce/ łatwieysze tebnąć do
strawienia.

Żeladec y Ślaski są natury zimney y suchej/ dla tegoż są ciężkie żo-
łdłowi/ chociaż dobrze wwarzone/ niewiele krwie przyczynia.
Bruski są smadne do strawienia/ y posilaćce.

R O Z D Z I A Ł V.

O Domowych Zwierzętach.

W tym także Boża ciłowiekowi/ osobliwie narobowi żydo-
wskiemu/ w naznaczeniu bydlat zdrowych do iedzenia jest po-
kazana: Deut. 14. Animal quod comedere debetis, bouem &
ouem, capram, & bubulum, &c. Wprawdzie te także wprzod
Bóg żydom pokazał; ale y tak przez Śbarriciela na nas się y daleko
obfisa wolwa. Żydzi bowiem ex praecepto, czego im zakazano/
powinni przestrzegać. Nam zaś taśta Boża/ & generatio in Chri-
sto IESV etiam ad non ruminantia proge pokazała. Wszakże
tedy niesd bydłęcia młodego y ciutego/ lepsza/ smakowitsza/ y ży-
wniejsza ma być słancy y także dla politycznych osób/ (stare/ ro-
bowym ludzkom ni- zaszkodzi) ma być obierane. Warzone łat-
wie jest do trawienia/ y wnetrznosci odtrilja. Pieczone zaś trus-
dniey bywa trawione/ ale lepiej posila.

W każdym bydłeciu wprzod trzeba to wpatrować/ aby zdrowe/
nie zbole- le/ y nie chude bite było/ gdyż mięso z takiego bydłęcia
ciłowiekowi wiele krwie dobre y daie/ ze złego/ krwie specy/ y w ch o-
robie wprawia: y godny pochwały w tych miastach jest porządek/
w których Rzeźnicy Urzędowi bydło do zabicia prezentują. Ciad-
wyskie bydłęcia domowe/ Rożniak młodego mięso z smaku/ z prze-
dliwy konfokocy/ y z zdrowego posilku/ ma swoje zalecenia.

Baranek także mleka żązywający dobry/ y zdrowy/ gdy traw- y
kopiue/ mięso ma wilgotne y lipte; Rożniak lepsze y żywniejsze

y do ztrawienia śnádnieysze/ w robornym żoladku nie długo trwá-
laca porráwá. Owce zle do trawienia/ y do pośiłku nie słuſzące/ grus-
bym/ y robornym niewiele zaſzkodzi.

Cielecina tłusta łączna do trawienia/ dobrego y żyznego pośiłku/
y krwi lubo grubey dáie/ dopomoże żoladkowi dobrej dygeſtyey
Baſtran/ ktory inſignem vim concoctionis habet, y ſerce wweſela/
wzroek nápráwía/ grzeie/ y suſzy; te wierſe iego zálecaia.

*Et claros oculos CROCVS efficit, & fugat ipſis
Ex oculis fluxus, nubes & diſcutit, inde
Calfacit, & ſiccát, mollitque, & concoquit, atque
Exhilarat corpus, muliebrem augetque colorem
Cit lotium, crapulaque reſiſtit, & ebrietati.*

Záiacet domowy/ ktorego Brolikiem zowiemy/ ktory według
Pliniuſa lib. 9. c. 55. z rodzaíu Záiacetow ieſt/ żywność lepiey po-
śiláſaca dáie/ ániżeli Záioc.

Skopowina oſobliwie mloda ieſt do trawienia łączna/ pośiláſa-
ca/ dobra krew mnoſzaca/ dla tegoż tak zdrowym/ iáko y chorym iá-
kinkolwiek ſpoſobem zgotowana/ ieſt zdrowa.

Proſie dwu Tiedzielné/ nie w bártogu y gnoiu/ ále ná ochedo-
żnym mieyſcu báwiace ſie/ ieſt zdrowe/ y choremu go záżyć nie zá-
wádzi/ choćiaż iuż ſiárna záżywa,

R O Z D Z I A Ł VI.

O Wołowym Mieſie.

Iſie to bydle tak trawa iáko też y roſnego drzewá Chrościna y liſ-
ściem páſie/ ma adſtringentem facultatem, dla tegoż trudne
do ſtrawienia ieſt/ gruba/ melánccholięzna krew mnoży/ lipkoſć ieſt
dnáć nie ma w ſobie. Woł ſtáry y zrobiony mieſo w ſobie ma ſuche
y twárde/ dáleko ieſt nie zdrowſze ſolone/ y w dymie wedzone/ żyły
zámula/ wryne trudni/ głowy dymow nábowia/ ſlezione obyma/
dla tegoż nie bez przyeżyyny od mądrych wynáleżiona ieſt pro corre-
ctiuo pietruſſká/ ſiue Apium hortenſe, áby do záżywania było
ſpoſobnieysze/ ktore od iednego Poety takie ma zálecenia y przeſtro-
gi.

Hoc PE-

*Hoc PETROSELINVM lotium, mensesq; ministrat
Renibus auxilium, sed lux habetatur eodem
Mundat, & exsiccat, tentat caput, atq; caducum
Provitat morbum, stomachi tamen vtile idori:
Serpentum auxilium, mulcet pariterq; dolores.*

Browie mięso nie i. si zdrowe. Jąłowice lepszego y zdrowego
smaku.

ROZDZIAŁ VII.

O Wieprzowym mięsie.

Mięso Wieprzowe przez kastrowanie od świniego jest lepsze / sy-
zniejszy / słodsze / do strawienia łatwie / do pożywienia przedtę ; i
dnat dla częstego tego używania człowiek tyjać / nabiera ; gestych
wilgotności choroby / a zwłaszcza / który się robotą nie bawi ; pra-
cowitym potrawą bardzo zdrową / y długo trwająca / chorą
dobrze zgotowaną / osobliwie warzona / jest bowiem caro simila-
ris, nie zaśłodzi. Ji w Wieprzu jest białe mięso / ślin y ślegimy
do róst przyczynia / dla tłustości tużę : że ospały tak iako y świnia /
sen sprawnie / ponieważ płodne nie płodnym służy. W Niemczech
y we Włoszech chcą aby mięso świnie było tak zdrowe / y poślne
iako Wieprzowe / per amputationem matricis one kastrują / y nie-
płodnymi czynią. Dinszych bydlat tak domowych / iako też y lśnych /
iako z Baranów / Kozłów / Cielców / Brow : Burow / Pawłów /
Żorawów : Wielbłądów / Niedźwiedzi / Wilków / Lisów / Zębrow /
z Byków / koni dżikich / mięso / przez słabość ciepła przyrodzonego /
zdrowiu ludzkiemu nie służy.

ROZDZIAŁ VIII.

O Zwierzęcie.

Naprzód na stół zając wystawiam / który go swoje bytnością zdo-
bi / y mięso w sobie ma nie bardzo wygardzone / melancholiczne
i dnat y grubą krew mnoży / y tym / którzy są suchy kompleks nie
jest zdrowy

Bankietu Monarchy Niebieskiego,
Jest zdrowy / aźby był dobrze wwarzony; pieczony bez słoniny nie
nie jest / która chorąm nie służy; warzyć go w iego krwi wypuszczo-
ney rzecz dobra y smakowita; lepszego smaku nabędzie gwoździłką
mi y pieprzem zaprawiony / który do strawienia ięg / goracością jo-
ladkowi dopomoże / gdyż

*Calfacit, & siccatur PIPER attenuatque, trahitq;
Partus; abstergit serpentum morsibus affert
Auxilium, corpus servat sanumq; tuetur.*

W tymże zwierzątku / w przednich nogach są kości małe / które
dobrze wstukły na proch / dać się w iakimkolwiek liquorze napię-
rym / którzy trudność wryny cierpia; krew iego ciepła płamy y pie-
gi / twarży spadza; na proch wtarta / dysenterya zatrzymywana / mle-
czko żółte z winem używane / od gąsiny własnym / biegunka
cierpiącym / krewia pluiącym / jest pomocne.

ROZDZIAŁ IX.

O Kozie dzikiej y Sarnie.

I Jeżeli prąstwo / które się po gorach / y drzewinach wysokich leży / y
tam się bawiąc żywi / z dobroci ma swoje zalecenia; tym sposo-
bem Kozę dziką y Sarnę nie maia bydź ganionej lubo dla sił y
drzewek cierpkich / któremi się po gorach y polach pąs; maia w
miesie facultatem adstringentem, to jest / wnetrznosci zacieśnia-
ia. Sarna iednak ma trochę melancholijnego ale posilającego
humoru: Kozka nie tak / ale chorąm zdrowy jest pokarm; młoda
Sarna czyni dobra krew / propter calidum & humidum tempera-
tum tuży / którzy kłamięć cierpia / pomocne. Piše *Dioscorides*, iak
koby codziennie wielką chorobę miała cierpieć / od której założy-
niem kopytką nogi posłedniey w prawe wcho / wolna zostacie. Kto-
by nosił z niego krzyżyk albo pierścioneł na szyję / od tej choroby y
czarów / będzie miał prezerwatywe.

Jelenie mięso suche jest / trudne do strawienia / stare melanco-
lia rodzi / młode łacniejšie dobrze zgotowane / iednak oboje wne-
trznosci zámula / (ogon ma w sobie truciźne / ma bydź odcięty)
gdy się

gdy sie ma obmłodzić/ Ełka dni wozod wejami sie pascie/ Ktorych
vmyslnie szuka; Jelen przez zrucenie rogow/ waz przez pozbycie
skory/ młodymi sie stala; Człowiek zaś wlaszsy wiedzne skore/ one
do samey smterci dżwiga/ przez pozbycie jednak grzechow spowie
dzia swieta/ pieknym sie stala.

*Vt solet exuvias veteres deponere serpens
Sic scelerum sordes exue, pulcher eris.*

R O Z D Z I A Ł X.

O Dzikim Wieprzu.

Nad infa dzicizne ma w sobie mieso naysmacnieysze y nayles
pse/ krew dobra mnozy/ ekrementow niewiele czyni/ wzro
kow nie szkodzi/ barzley winnym macicom/ iako w Pismie swietym
mamy: Ferus Aper vastauit vineas, dla tegoż szkoda go mieć
owym swiniom w domu/ y onego pic/ Ktory go nie dla zdrowia/ ale
na zbytek zazywala. A iako wieprz poprowawszy winnice vdaie sie
do korzenia; tak człowiek rozrzutny/ od winia do młota/ to jest/ do
piwa y to ledalakięgo. Wieprz z rozpusty kamienie zrze/ dla tegoż
iego mieso/ tenże cierpiacym/ pomocne; Człowiek rozpity sklenice
gryzie. Wieprz dziki swiezo zabity tak sie rozpali od gniewu/ że gdy
by kto sierci/ albo welny do zebow iego przylozył/ zaraz sie spali:
ten sie gniewa dla pozbycia zywota; vtracnik zaś nie tylko welne/
jeżeli ia ma/ w karczmie pali/ ale y suknia mu na grzbiecie od gora
cego trunku zgore. Wieprz pozbywszy sierci/ y otrzymawszy raz
na cieie iakikolwiek/ vdaie sie do sosnowey smoly; a ty pozbywszy
wszystkiego/ zostaniesz chłop goły/ y musisz sie vdać do cudzey komo
ry/ albo do stodoly/ dla tegoż

*Cum fueris felix, qua sunt aduersa caueto
Non eodem cursu respondent vltima primis.*

R O Z D Z I A Ł XI.

Kto, y o którym czásie powinien ieść Wieczerza?

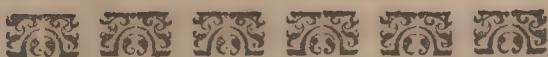
TAK w politycznym/ iako y swietym Pismie/ częsta jest Conui
uuj &

nij & Coena mentio, aniżeli obiadu. Czas iedzenia dla tego nie iest opisany/ iż rozne Uácye we czterech częściach Roku/ dla zabaw gospodárskich/ rozna máia dyspozycya czasu; obiadowi iednak naye przystoynieysza według czasu y zdrowia/ godziná iedenasta przed południem. Wieczery zachowuiac interstitium perficiendae concoctionis, godziná siosta z południá: Ktora iáko obiad od wodek/ tak wieczery od liquoru piwnego ábo winnego/ dla spó- kania żołądka z humorow obiednich/ ma bydź zacięynana. Rzecz e- kro: iákie ten ma à potu incipere Canam, Ktory ieżeże od obiadu nie przestat pić. Odpowiadam/ iż ten/ Ktory wiele pije/ máto ma ciepła w żołądku/ á wiele złych wilgotności/ dla tegoż zdrowia ie- go według Syppokratesa; impura corpora quò magis nutriun- tur, eò magis laeduntur, śánuiac/ nie dáć mu ná noc wieczery żo- ładka obciążać/ gdyż to wieczery dla wstrzemiészliwych/ pracow- nych/ nieprożniacych/ y rospiciych/ iest z potrzeby/ nie z rospusty postanowiona. Sokrates obaczynszy iednego/ z dobrym appery- tem/ wieczerysiacego/ rzekł mu: Aut labor, aut tenue prandium, condidit tibi Canam. Uátkawszy żołądek zaraz spać/ gdyż przez- sta kontokcya bywa gwałtowne głowy waporami ciepłymi ex- cruditatibus nápełnienie/ nie iest zdrowo/ y owsem trzymać sie dawney Reguly/ si vis esse levis, sit tibi, po Brakowstwu picienia z kása/ Cæna brevis, ábo sie od niey wstrzymać.

znayduia sie takowi Iurcones y voraces, Ktorzy/ nim naybárzley pija/ tym naywiecy talso appetitu, Ktory sie v Medykow Boli- smus zowie/ iáko świnie bez śniáku/ tak też bez pożytku y pożytku brzuch nápełniaia/ przez co Krew specá/ Frost/ wrzodow/ bolacek/ plam po cieie świerzbacych/ siebie nabawiaia. Po wieczery or- dinariè potrzeba bydź in aliquo motu, aby sie zacięła kontokcya/ dwie godzinie; potym kłká siarneł anysu w uściach przemia- szyćkowac/ Ktory predki y wdzieczny sen spráwuiet/ y wkláść sie w Imie Páńskie,

KSIĄZKA TRZECIA.

Summáryusz tey Książki.

IEst to prawdziwa, że *varietas delectat*, bo nie tylko *mentem recreat, cor exhilarat*, ale też y *corpus refocillat*.

Tak my też vczynimy, po zwierzynie obaczymy, ktore nam Pan Bog potrawy ná insze dni náznaczył, ó czym, gdym się pilnie w Piśmie świętym pytał, znalazłem *Deut. 32.* te slowá: *Constituit enim Dominus super excelsam terram, ut comederet fructus agrorum, & suggeret mel de petra, oleumque de saxo* (co znaczy ciężka praca) *durissimo. Butyrum de armento, & lac de ouibus, cum medulla tritici, & sanguinem vna biberet meracissimum.* Ná ktorych potrawách żydzi od Bogá sobie dánych, nie tylko potyli, ale y od nich wierzgáli; *incrassatus est dilectus meus, & recalcitrauit, incrassatus, impinguatus, dilatatus.* Y my także bez mięsá nie pochudniemy, ale każemy sobie ná trzy misy naprzod nálać, (osobliwie we Szrodę y Piątek) Barzczu, Gruce owśiáney, y Migdałowey polewki.

R O Z D Z I A Ł I.

O Barzczu.

TEn jest zdrowy, bo iáko chleb przeskwaś y náśienia niektóre przydane/ sstaie sie zdrowsy, tak Barzcz/ z teyże máterey, to jest/ małi żytney robiony/ też dobroć ma/ okrom tego/ iż z samego Chleba nápełnienia/ żołądek ciężkość (bo *repletio panis pessima*) czuie/ po Barzczu zaś ciałowiek lekkim zostaje/ y do inszych po-

traw áppetyt sobie spráwuie; ten/ który Panie dla siebie káza do-
brze iáscámi przypráwiáć/ i: sié posilny.

Grucá/ iezeli zdrowa zpi. o: owózi niego/ o którym sie pisało/ zro-
zumieś/ nád pírwo to má. że barijcy posila.

Migdałowa polewka/ tey niektorzy/ ábo sámych Migdałow
dla tego przed obiádem zaiywiáia/ i: osóblíwa mocánie dopuścá
humorom liquorowym głowy zarázáć/ z cieżkósci pierśi/ płucá/
y gárdło wóalnia/ posila/ y tuży/ dla tegoż dobra iest potráwá/
suchory cierpiącym/ gdyż y kápiel všmierza/ goracóse wryny odda-
la/ y sen przynosi/ inše cnory z wieršytkow podpisanych zrozumieś.

*Presumpta impedit frugalis AMIGDALA Bacchum,
Somnifera est, aperit, purgat, mensesq; ministrat
Sanguinis effluxus sistit, tum viscera mundat
Et pectus; splenis, renum, laterisq; dolores
Mitigat, & coli, iecori tussiq; medela est.*

Ślemiená polewka/ tá bywa y Państa z rożnemi siólkámi y ko-
zieniem w piwie wárzona/ iest zdrowá; y chudopáchołsta prosta
w wodzie wárzona/ obiedwie śoladek zágrzewáia/ ożóm škodzą/
płucá zámuláia/ głowe napelniáia płodowí przeškadzáia.

*Aegrè concoquitur, cap tiqu aduersa, simulque
CANNABIS, in stomacho humores creat ipsa malignos,
Lumbricosq; necat, genituram extinguit, caputque tentat.*

ROZDZIAŁ II.

O Rybách.

Iezeli mięso wśelkie/ które nie iest tak prebkie do zácuchnienia
sie/ nie świeże/ zdrowiu škodzi; á coż ryba/ która iest natury si-
mney y wilgotney/ takim sie bydy pokarmem często zaiywiáiacemu/
to iest/ nie smákowitym pokáże. Chorým potráwá nieprzyiázna/
zdrowým często ich zaiywiáć nie bázno- bezpiečno: te iedná/ które
w sobie máia mięso twarde/ kruche/ y lupáiace sie/ y západh wodzie
czny máia/ iáko kolwiek zdrowe sá. Niekkie záz/ liptie/ śliniace sie/
blotem śmierdzáce/ kiedy iest w czym przebieráć/ dáć robotney czę-
ładzi.

ładzi. Godne pochwały są ryby/ które w przyszłości/ y przedko
bieżących rzekach bawia się; sławne nie tak zdrowe. Wółka
ryba/ ale nie na reszcie/ pieczona/ y smażona/ przez wyciągnięcie
ogniem surowości/ lepsza/ aniżeli warzona z octem/ solą/ pi/ przem/
sąfranem/ y imbirzem/ które zepsowania bronia/ y kłopoty
żołądkowi pomagają/ mają być używane. Pierwsze miejsce ma
Łosoś/ który ma mięso kruche/ y smaku wdzięcznego/ łączny do tra
wienia/ sok dobry y posiłek zdrowy daje. Także te/ które w kła
mienistych rzekach łowia/ osobliwie Psirag Łososiowi w mięsie y
smaku podobny/ też ma zalecenia/ co y Łosoś. Wielkie ryby lubo
w rzekach takich się bawiące/ taki jest Jesiotr/ Sum/ są żołądkowi
nieprzyjazne/ z którego winą na posiłek wolają/ także y Wyś/ kto
się może bez nich obejść/ lepiej/ że się drobnymi/ to jest/ ślizgkami
y kielbikami/ które nad inne zdrowe są/ zabawi/ także y chorym/
zwolając te/ które się przy kamieniach łowia/ zowią się mordila
pides, nie sąstodzą/ iakie są Mlinogi/ y po rych Sielawy/ są po
dobne Sardelom/ dobrego y zdrowego smaku. Barwana pijań
stwa do głowy nie dopuszcza/ womitow porusza.

R O Z D Z I A Ł III.

O Szczupaku, y innych zwyczajnych rybách.

Miły szczupak i. st. smaku lepszego y zdrowszego/ śródny do
strawienia/ y posila/ dla tegoż może go y chory bezpiecznie
zżyć. Główny sam przez się nie ma smaku dobrego/ ale z przy
prawami/ którego by sam żołądek nie strawił/ ale trzeba mu/ jeżeli
może być/ winny pomocy; gorzałki na ratunek wołać nie dobrze/
bo ta w żołądku/ okrom ryb/ flegma sprawuje/ co widzimy w
owych gorzałkach/ którzy zraną flegmiste włóknami/ z trzaskaniem
się wymioty mają: roborny iednak człowiek miastem winą y gorzał
ki/ napiłby się wody/ na żołądekby się nie wskazał. Jest iępe po
wiadania szczupak tak stary/ co mu krzak niewiem taki na głowie wy
rasta/ którego iakom nie widział/ y nie kosiował/ tak też trudno
o nim mam dać swoje zdanie.

Ozon

Ołon ma młode y kruche w sobie mięso/ niewiele ma tłustości/ y lipkości/ dla tego do trawienia lekki jest/ y nie zły pokarm/ lubo nie wielki dąte. Kto iednego sie/ niewiele sie pościł/ kto kilku/ poczuje żołądek poprawi/ y żywna potrawa.

Lesz ma w sobie mięso miękkie y wilgotne/ dla tegoż mu dla zjeżenia soli bodać/ y do rosółu gotować: więcej czyni pruszenia/ aniżeli pośilenia/ trzeba go ciepło iść/ iako y inne wszystkie ryby.

Lin y Kąś zgodnie z sobą/ ale w plugawey wodzie y błotnistey żył/ dla tegoż z takiey wody są nie smaczne/ żołądkowi nie przytężne/ krew sokiem szpetnym zamięłają/ do zasmierdzenia po wyliciu z wody przedkie; Kąś iednak nie tak/ gdy się przed gotowaniem w wodzie piękney wyżyści/ jest zdrowszy.

Karp/ y ten się glina rad pasie/ y natalkim dnie naytłuszciejczy/ y zda się być smaczny/ iednak ten smak dla tłustości/ która jest osobliwie piszcium pessima, żołądkowi/ zwłaszcza nie głodnemu/ szkodzi/ y krew melancholiczną czyni iż mięso ma w sobie miękkie/ dla tegoż po strawieniu śluzmy w żołądku dość zostawia/ a zwłaszcza ledaiako zgotowany. Do rosółu iako go gotować w dostatek do macz/ chwale/ y sam go tak rad iadam/ y każdy/ lepszy aniżeli do brudney polewki. Donajski wedzony trudny do trawienia/ nie zły iednak posiłek/ lubo melancholiczny/ dąte.

ROZDZIAŁ IV.

O Stokwisiu.

Lubo w Polsce nie mamy blisko morza/ okrom Gdańska/ iednak nam różne ryby morskie/ iako Stokwisię/ Węgorze/ Sledzie/ Pertki/ Pląteczy/ drobne rybki/ ić. solone/ wedzone/ dymione/ wojsa. Stokwisi jest to ryba żołądkowi iako ośiel nie posłuszną/ dla tegoż i tak potaćć nie Asellus zowia/ iż go trzeba iako ośla przed gotowaniem obuchem tłuc/ potym w ługu y w wodzie moczyć/ ktorému dobre gotowanie nie z tego smaku doda. Powiada iż świeży jest bardo kruchy y smaczny/ do strawienia y pośiłku tężny/ y suchym/ niewieleśmy widzieli na żołądek się wskarżalacych/ gorzej

kiedy

Kiedy go / a zwołasz / kiedy o ryby stapo / nie masz. Chorym go iść
nie iść dobra / gdy go żoladek zdrowy ledwie strawi.

Węgorz mięso ma w sobie słodkie / ale kłjowata tłustość ma /
ce / y dostatkami wilgomości / która w przod trzeba sola macerować /
potym pieczeniem wysuszyć / a tak będzie bezpieczniejszy według na-
gotowania do żąywania / ale nie częstego. Zdrowym go z odwaga
iść / a chorym żadnym sposobem nie pozwalając.

ROZDZIAŁ V.

O Sledziach.

Swieższe Sledzie nie solone jest to pokarm delikatki / smakiem
dla tegoż y chorym ich żąywać dozwalamy: iednak iż tu okrom sł-
nych nie mamy / te nie mają tak dobrego smaku / gdyż je pakują / albo
mieszają z słonymi / czego we Gdańsku w przod nie weźniasz / potym
w Toruniu / umieścisz to y przekupki dostatknie w miastach / nam nayo-
gorzej / co i z niewoley iść musimy. Świeższe ławia / co też y wo-
dą morską czyni / tym / którzy morza nie świadomi / y womitow
poruszą.

Dymione sledzie / Perki / y Pląceyze są nie zdrowe / do strawienia
trudne / melancholicki y chumory z dymu zostawiające; dla tegoż /
któ się może wstrzymać / zdrowiej / aniżeli ich żąywać. Tę cnota
mają y Certy dymione; świeże po sledziach mają swoje zalecenie
któ ma w cym / może sobie przebiec / gdy są świeże / suchych zaś
nie chcą. Płocice / Wkleie / chociaż flegmiste / do rosolu z imbie-
rem gotowane zdrowsze / pieczone y smażone są posilające / chorym
ich może wdielić. Lubo się tu tedy nie o wszystkie (co nie podob-
na) rybách pisało; tego iednak każdemu trzeba przestrzegać / aby
z dobrej wody / ciękacej / kamienistej / nie z błotnistej / jezior / y sta-
wor / sadzawek / były obierane: świeże iakiekolwiek są / pieczone /
smażone barziej zdrowiu służą / aniżeli warzone. Na roślach pie-
czone najsłodsze / gdyż wszystkie surowość w nich zostaje.

R O Z D Z I A Ł VI.

O Rákách.

Różne Ráki/temieco zdrowe/ y to dobrze wwarzone/ z sola/ ocetem/ mástem ábo oliwa/ pieprzem/ koprem dobrze zápráwione. Stárowe/ ieziorne/ choćiażby najlepíey zgotowane/ są nie zdrowe. Rámyki rákowe vrárte/ kámién cierpiacym/ pić dobrze/ ex aqua saxifragæ, parietariæ, ábo w iákimkolwiek inšym liquore/ też wnetrznóści zámulone/ y płuća zcieráia/ lubo smákuia ráki sáme/ miernie ich iednáč trzeba/ bo są difficilioris concoctionis, záżywać/ y niewiele pošiláacie/ y owšem konkotcey dobrey přešládzáacie/ dobrym zoládkom nie záškodzą y surowe Wstrygi morskie. Slimaki/te ktore w pušezách kámiénistych/gorzystych/ iákie są okolo šwietergo Brzyzá/ také ktore w sadách przy šiolách pachniacych wiesáia sie/ z przypráwámi/ to iest/ z pieprzem/ sola/ mástem/ rozenkámí/ zgotowane/ zdrowe są/ y choćiaż sáme nie máia nog/ káza stáć/ y kedy nie potrzeba biegáć/ došć ciáło bez slimákom z przyrodzenia swawolne.

Zábki y z nádziemíem Pánom Wlochom oddaymy/ gdyž oni miekkiego/ wilgotnego y delikáckiego ciála są/ do tego zwyšáiny v nich pokarm/ przy przyrodzoney goracošci winá záżywáia/ niech/ že ie dla siebie máia/ do ktorych przydaymy im zolwie/ miásto tych delikáckich potraw/ zabawmy sie iáskámi.

Płóćicá/	Alburnus.	Bárás/	Coracinus.
Pširag/	Trutta.	Okun/	Perca.
Wyž/	Antacæus.	Jážd/	Aurata fluuiatilis.
Jesiott/	Acipenser.	Minog/	Murænula.
Łosós/	Salmo.	Bárwená	Mullus barbatus.
Sum/	Silurus.	Lin/	Tinca.
Szčuká/	Lucius.	Mintus/	Mustela fluuiatilis.
Bárp/	Cyprinus.	Bielbił/	Gobio.
Lešez/	Cyprinus latus.	Glándrá/	Rhombus.
Sieláwá/	Smaris.	Slizyl/	Cobitis, Fundulus.

R O Z D Z I A Ł VII.

O Jąćach.

WJednym jąću cztery sie rzeczy przeciwne/ Calidum, frigidum, humidum, siccum, zamykają. Żółtek bowiem jest gorący natury y wilgotny; Białek zaś zimny y suchy/ dla tego trudny do strawienia/ y niewiele pośila: żółtek zaś dobry/ zdrowy y izny pokarm czyni. Świeże są najlepsze/ przedko pośilają y ruszają/ dawne zaś są złe/ y w żołądku sie przedko zagniją/ nie tylko za dużego pożytku z żażywania nie uczynią/ ale y inşę potrawę dobrze pośpeca/ y w cholere sie obroca. Mielko wwarzone zdrowe są/ pieczone nie tak. Twarde żołądkowi są nieprzyziasne/ ze wszystkich najgorsze są/ gdy twarde smażone: Białegłowy podobno iakokolwiek zgotowanym nie przyganiają: iakie trzeba obierać/ naucza Horatius Satyra 4.

*Longa quibus facies OVIS erit, illa memento
Vt succi melioris, & ut magis alba rotundis*

Ponere:

Co do inşych powietrzownych pożytkow: żółtek iądowy do ocznych boleści pożyteczny jest/ z którego olejek do płam y piegow/ do włosów rośnienia/ wrzodom y fistul/ bywa robiony. Białek zaś iądowy chłodzi y wysusza/ oczu zapalenia wzmierza/ na spazeslinie krostom są skory wybiegać nie dopuszcza. Sowie iąć dziecieci wwarzone do ziedzenia dane/ przez wşytek żywot/ iako pişę Dioscorides, będzie wstrzemięzliwym/ trzeźwym/ y winą nie rad pişącym. Jąć przez zimę dla mrozu w plewach/ lecie zaś w otrebách bezpiecznie bywają zachowane. Drudzy dla vşchnienia/ w wodzie ie vmoczyszy miałka sola obsypują.

R O Z D Z I A Ł VIII.

O Grzybách y Bełkách.

DAwna przypowieść/ co się przedko wznieć/ nie długo sie świeć.

Grzybow rodząy z deszczem spada do rośnięcia/ y zniszczenia ma
 czasu siedm dni/ drugie berłki mniej/ które się przedzy psuta/ te
 gorzej: do zżiwiania/ których wosytlich z odwaga zdrowia człowieka
 zżywa/ gdy się wosytliche z zagnitłości ziemney rodzą. Piśa, iż z Wia-
 zowego drzewa/ skorke posiekawszy i drobno/ na micyscach wilgo-
 tnych ynoiem zwieszonych siera/ y obficie się rodzą grzyby; co ich za
 smak/ takomich nie widział/ tak też nie kosztował. Wiemy, że tak
 grzyby iako y berłki płodzą/ zwożay iednak nas w to wprawił/ y
 smak łagodny/ ale škodliwy/ (gdyż humorow zimnych/ melan-
 cholicznych/ grubych/ dostatkien rodzą) przywabia. Smarzę
 bezpiecznym sposobem maia swoje zalecenia/ dla śladnego w żoła-
 rku strawienia/ gdy im żoladek nie radzi/ dawaia y cholery poruśśaia/
 lekarstwo na nie w wierśkach czytay.

*Noxius est usus FUNGORVM namque venenum
 Exitiale ferunt: Alimenta his praua creantur
 Sed stomachum tamen oblectant: aduersa venenis
 Fungorum, antidotumque Pyra.*

A nie bez przyczyny/ gdyż gruska dla cieślności w wodzie tonie/
 grzyb y berłka każda po wierzchu żoladka pływa/ a żeby: d imum
 ventriculi, kiedy jest wielkie ciepło/ weśła/ gruska to swoim cięża-
 rem po nich ziedżiona sprawnie. Piśe Theophrastus przyczynę/ cze-
 mu wosytliche tubera ziemne są niebezpieczne/ iż tey rzeczy naturę do
 siebie ciągną/ przy której rośna; jeżeli przy iamie wosowej/ część
 jadu wosowego w sobie maia/ jeżeli przy iakiey zgnieley rzeczy/ albo
 nieśładku bydlecego/ tenże smak maia/ tam się rodzą/ kiedy wosytlich
 dobytek ciężar swoy składa przyrodzony. Galenus piśac de cibis,
 boni & mali succi exitiales te zowie/ dla tegoż się Fungi à funere
 zowia. Znayduta się ięseżę nie na wierzchu ziemi/ ale w ziemi na-
 kłstak Bulb/ Guzy które się grzybami Jelenimi po łacinie tube-
 ra, po Włosku tartuti, zowia/ które tam się naysbarżiey rodzą/ kiedy
 się naysześciey Jelenie pasia y zchodzą/ nie maia żadnego liścia/ ani
 znaku na wierzchu; te/ wilgotność gruba/ melancholiczna w cie-
 le sprawuia/ krewo iednak nie naysgorża czynia/ wzrost klaryfikua; o
 tych Galenus y Dioscorides piśe/ że z częstego ich wżiwiania/ paraliz/
 y nagła śmierć przypada.

TVRE-

*TVBERA bilem atram generant, agrèque coquuntur
Ventriculo nervisq. nocent, lotium quoque reddunt
Difficile, & Crassum generant succum & Paralysim
Atque Apoplexim.*

Owo zgola wszyscy Authorowie tak grzyby jako y bedlki gania/
ktore satius esset in putres cloacas demittere, quam voraci gula
comedere. Al iz falszywa Hečia y appetytem do onych iedzenia
bywamy wwiędzieni/ dla tegoż do wyciągnięcia z nich złości y tru-
ciżny trzeba ie wazzyć z skorka chleba/ kawałkiem zelaza/ z cebulą y
sola/ potym pieprzem y octem zaprawić. Ktore sie na łatach rodza/
zowia sie spongioli, od podobieństwa gębki/ także y Rydze sa zdro-
wsze/ ale do strawienia trudne. Ji Wicieniacy robotni wśelkie
bedlki voraciter bez szkody w zdrowiu iedza/ nie dziw/ gdyż z dżies
ciństwa w nie żoladek zaprawia.

R O Z D Z I A Ł IX.

O Mleku.

Iz Mleka tedy go iest dostatkem/ miasto wody/ tak do ryb/ grzy-
bow/ bedlek/ jako tez do rożnych kassy iarzyń zajmamy/ dla te-
goż między innymi micyse Mleku naznaczyłem. Mleko tedy ma po-
miarkowane ciepło z wilgotnością/ dla tegoż z zdrowego bydlecia
dźwonię cykowiakowi/ jeżeli ie żoladek strawi/ iest zdrowe. Ma w
sobie trzy części/ serwatka/ maślo y ser; Maślo iest ciepłego (jako
sie powiedziało) przyrodzenia/ serwatka ma nieco słoności części/
serowa iest zimna y sucha. Browie mleko iest tłuste/ dla tegoż tu-
czy; Owce wiecely sera dale; Kozie iest y do maśla/ y do sera do-
bre; Mleko dobre poznac z dobrego zapachu/ słodkiego smaku/
ani niezbyt gęste/ ani rzadkie. Jako iest zdrowemu żoladkowi ładne
do strawienia/ tak w słabym predko zkwasnienie/ y zasmierdzi sie/ y
w żole sie obrociwszy/ głowy bolenie czyni; dla tegoż gorące ma-
siacym iest szkodliwe/ także ktorzy kamien cierpia/ naygorse gdy sie
w żoladku zsiędniesz dla tegoż dobra rzecz iest wsuc w nie trochę soli/
abo cukru/ miodu w nie włożyć. Ta część barzo dobre/ a nie iest

po nim przedko/ ani pić/ osobliwie winá/ kwasne/ to jest/ zóladke test
zimniejszyse/ dla tegoż zimnym zóladkom nie służy/ ale goracym/
osobliwie lecie.

R O Z D Z I A Ł X.

O Serze.

Ser swoiey miarki y wagi potrzebuie/ ktoży z częstęg y niepomiaru
skowanego iedzenia/ á zwołaszá przed obiadem/ kámiensowi
máteryey dodaie/ robotnym y zdrowym nie wádzi/ bo go woda ro-
stworza/ gdyż Caseus & panis, sunt optima fercula sanis. Swieży
ymiekkí wiátry czyni/ naygoršy stáry/ szredni/ to jest/ ani młody/
ani stáry/ ani miekkí ani twárdy/ do tego tłušty naylepšy jest/ kro-
tego mamy po obiedzie/ y to niewiele/ záżywać. Owcy ná inše
dobry y lepšy dáie pokarm/ po nim Browi; Kozi nie dobry y
zátwárdzenia zóladka czyni. Tennaylepšy ser jest/ z křorego mleka
śmietanny nie zbieráia/ ale z Serowa substancya zmiešawšy ku-
kle y madrzyki robia: ten nayśmácznieyšy/ křory Dworci y Pánie
rády iedza. Jesze ma inše rožności dšurkowáry woleki/ nie tak
predko zwiétrzeie/ y rzadki lepšy aniżeli gesty y zgnieciony/ wóšie
cznie pachniacy/ aniżeli křory stára stonina traci/ miernie stony/
aniżeli nie solony. Po tej przestrodze/ iáko mamy será záżywać/ sko-
řtujemy też Jázyn ogrodowych.

R O Z D Z I A Ł XI.

O pásternaku.

Ten iákožkolwiek zgotowany jest pošíláczy y zdrowy/ czyni nie-
co wiátrów odymáiacych/ ale te robotá iákožkolwiek/ y motus
rospadza; ślešiony bolenie ćierpiacym/ y trudność vřyny z kámi-
niá/ iedć go nie záwadzi: Náimki po tym křorzeniu tyła/ y dšiatkom
záżywáiacym pokármu žyžnego dáia. Křorym sie zánoši ná pu-
chline/ że jest rozgrzewáiacego przyrodzenia/ iedne humory roysu-
řa zbytnie/ druhé przez vřyna pedži/ inše cnoty wieršec pokáza.

PAST.

PASTINACA mouet lotium, cit menstrua; nutrit
Calfacit, abstergit, confert iecori, atque lieni
Et renum prodest virgīs, contraque venena
Serpentum pollet.

R O Z D Z I A Ł XII.

O Máchwi.

Troche grzeie/ y żyły zámulone czyści/ krew mnoży gestay nie
 ledziata/ nie tylo zdrowych ale y chorych posicla/ kámién w
 nerkách kruszy/ biegunkę záościaga/ bezkawke zimnego żołądka
 rozgrzewaniem wsmierza; ostaték Lácinnikom oddaie.

Calfacit, & stringit stomachum excitat, excutit inde

Tedia, citque Siser lotium Veneremq; ministrat.

Et cum conualeant agri succurrit edendo.

Et sistit fluxus, commendat & oris odorem.

Dobre to sa iárzyny z ogródá/ lepsze gdy tłuste z kuchnie/ nayle-
 psze gdy ná nie woł ábo baran dmuchnie.

R O Z D Z I A Ł XIII.

O Rzepie y Rzotkwiey.

Rzepa jest przyrodzenia zimnego y wilgornego/ niewielki posi-
 lek ciálu daie/ wiecey wiatru/ wárzona lácno bywa od żo-
 laka strawiona/ pzez co vtraca humorem terrenum, y cieść zi-
 mnego: dobrze zgotowana nieco tuczy/ chudo nie tylko vstom nie
 smaknie/ ale też y żołądkowi/ wnetrznosć ani zátrzy mywa/ ani po-
 budza; ná spárzeline przyłożona nie dopuszcza inflammacyey/ tak-
 że ná odjebnienie nog/ rada sie rzepa/ bo okragla po karkach tluče.

RAPA ciet lotium, Venerem, confertq; Podagris

Cruda alimenta parit, nutritque, humectat & ipsa

Digerit, abstergitque, opcritque, huic permio cedit

Et gignit fluctus, visum visq; ipsa coquendo

Exacuit.

Rzotkwiey

Rzotkwoy/ okrom surowey z soka/ nie zżywamy/ y to miásto le-
 kárstwát grzeiaca ma moc/ flegma cieńszy/ wryny pobudza/ ká-
 mieni w nerkách y w miedherzynie kruszy/ posilku ciálu żadnego nie
 dáie: po obiedzie ma bydź iedzione dla pomagánia żoładkowi po-
 traw trawić. Aetius Medyk wielki powiáda/ że żoładek swoia
 gorzkością obraża/ Niesiace/ y zbytnie humory wywodzi/ káffel
 wciśa. Co wiecey vmie/ czytay:

Calfacit hortenſis RAPHANVS ruſſique medetur

Digerit, incidit, aperit, confertque licni

Serpentum contraque ictus, contraque venenum

Fungorum confert, lotiumq; & menſtrua pellit

Subuenit atque agrè parientibus; auribus atque

Eijcit hic ſonitum, vomitusque mouet, &c.

Chryzan ieſt nádzodkiew potężniejszy/ y też ma qualitates.

R O Z D Z I A Ł XIV.

O Cwikle, y Boćwinie.

Cwikły dwoiáki ieſt rodzay/ Biała y Czerwona/ trzecia ieſt w
 Ciemżech dołta/ sok z siebie krwawym wypuſzczáiaca. Pier-
 wſze dwie/ ſa náturey goracey y suchej/ Czarna z ſoczewica ná z-
 trzymánie biegunki wárza/ y do zżywánia dáie: Biała żoładkowi
 lepiey ſłużyłaby/ iednak każda Cwikła ma w ſobie humorem ni-
 troſum ſaletra śmierdzaca/ sok Cwikłany zciera wilgorność/ dla
 tegoż láruie: ſubſtancya zaś/ to ieſt/ ſamá Cwikła wnetrżności ści-
 ſka; ſokiem Cwikłanym z miodem pomięſzawſzy dziurki w noſie
 náſmárować/ głowe pełna wilgouności czyścić/ y wſu bolenie
 wómierza/ korzenie z liſciem wwarzynyſzy/ ra wodka głowe y ciáło
 myć/ otreby z głowy/ ktore poſpolicie po chorobie y cieſkiem bole-
 niu głowy bywáia/ ſpadza/ ſurowym liſciem/ takżé plámy świer-
 biace ná ciele ſmárować/ rzecz pomocna.

Boćwiniey/ takó widziimy/ Ruś y Lichwá/ y w Polſce po cie-
 ściy zżywáia/ ktora nie zſpłodzi/ gdyſ ma moc grzeiaca y odwil-
 żáiaca/ iákiey dyspozycyej náturey potrzeba/ dla tegoż ſmáł nieiáki
 dáie/ie,

dale / iednak sie przedko z zoladka / tedy rosta / wysliznie / co z tych
Bilku wierzytkow zrozumiesz.

Digerit, ac tergit, reseratque obstructa, doloresque

Auris BETA leuat, offendit largius esa;

Calfacit, exsiccac, astringit, discutit atque

Cit lotium, expurgat, dissentericisque medetur,

Furfuribus caput purgat, lendes & iniquas

Tollit: Cwikla czarna nie wielka ma rozność od białey.

BETA autem nigra parum vi distat ab alba.

Nec RVBRA à reliquis multum differre videtur

Semique cocta sale, inque simul servatur aceto.

ROZDZIAŁ XV.

O Bulbách y Karczochách.

POnieważ Bulby w korzeniu / Karczochy zaś w głowkach / mają
ia iedną moc / y iednym sposobem ich wużywszy / to jest / zoco-
tem / masłem / pieprzem / używają / dla tegoż dało mi sie obiedwie
te Pląciec iednym miejscu polozyć. Ten sie Bulbus esculen-
tus ad differentiam Bulborum non esculentorum Grzybow y
Guzow ziemnych / Karczoch zaś Carduus sativus Cinara abo
Scolymon. dla rozności od inszych Osiow / ktore nie są w używają-
niu pożytecznym / zowie. Bulby Polskie / (okrom Afryckich / ktore
w Afrykach prz. dają / ktorych też y do potraw używają) Vene-
ram stimulant, doś. rkiem posilku / y krwie dobrej / iako y Karc-
choch / dają / po ktorych bezgrania (iako ci / co ich używają powia-
dają) chce sie tancerwać ; ciała przynajają / wiatru iednak /
esobliwie Bulby / nieco zostawia / z insz. mi Bulbami to Auro-
rewo odyslam. Rozumiem że Polscy Cudzoziemskiemu wydoła-
gdyżem / jednego / ktore sie ich był / y Karcie choro nia dła. w noc y ias-
ko zajął / aly kot / niewiem czego po karach szukał / biegat. O do-
mowych dwa wierzyli napisalem.

Et stomachum & Venere cit BVLBVS semen adat get

Concoquit atque inflat, ad prolem semina gignit.

Karczoch

Karczochy zaś ieden Wołski Poeta/ który ich rad zażywał/ tak zaś
 leca: *Cit lotium CINARA, atque graues emendat odores*
Expurgat renes lotium crassumque ministrat,
Et Venerem stimulat, bilem tum gignit & atram,
Roborat & stomachum.

R O Z D Z I A Ł XVI.

O Asparągach y Chmielu.

Sparąg y Chmielem iedne cnoty maia/ to jest/ ani grzeia ani sie-
 bia/ dla tegoż w taka dyspozycya powietrza nayspierwey sie na-
 wiosne pokázala; smół wdzieczny maia/ y apperwt do iedzenia
 spracowania wiele iednak posilku dobrego daia/ moc maia zcieraa-
 nia/ wryny pedzenia/ y nerek czyszczenia/ od zamulenia y zartania
 warrobe y wnetrzności wwolniaia/ oczy czyszcza/ Paniom ich w
 Matienstwie bedacych zażywać dla przeskody w plodzie niebespie-
 cza; o tym/ y czym inszym w wierśbach sie/ komu to należy/ doczy-
 ta.

Renibus ASPARAGVS duraque perutilis aluo
Morsibus, atque oculis prodest, sterile scit & illa
Famina quae Asparagis epulatur, calfacit idem
Atque obstructa aperit suffusis felle iuuamen
Humectatque simul, mulcet dentumq; dolores.

R O Z D Z I A Ł XVII.

O Cybuli y Czosnku.

Moc maia rozgrzewaia/ Cybulá moc pedzi/ białogłowom
 kaze do rzeki/ co za bziwy z cybula robia/ lepiej wiedza/ wi-
 try czyni y pragnienia/ hemoreidy otwiera/ ochpedzona y wolnie
 smażona; sol z miodem znieśawşy z oczu ciemności rospa-
 dza/ glowe czysci sol w nozdrze biorac/ na wkaśnienie psie/ z octem/
 miodem/ y Ruta/ bázno jest pomocna/ na zartacie od borow y trze-
 wiskow/ z kołosym smalcem maie wężynie/ y przykladać rzecz do-
 bra. Wiele iesć z cebula/ głowy bolenie czyni/ spiaca chorebe
 przyno-

przynosi tym Chorym/ ktorzy tey wiele zażywają. Smażona z ro-
zenkami y figami/ wrzody/ bolacki zbiera/ y przerywa.

*CÆPA iuuat stomachum reuocando sitimque, famemq̃
Calfacit intense, incidit, cit menstrua tarda,
Vrinamq̃, trahit, purgat caput, vtilis aluo est
Atque obstructa aperit, tubercula concoquit, auris
Emendat sonitum, maculas, & discutit albas
Officit & stomacho, gignit capitisque dolores.*

Czosnek ma swoje zálecenia/ y nágany. Grzeie żóładek y suszy/
kasa/ oczom škodzi/ prágnienie czyni/ wiatrów poruša/ vryne pe-
dzi/ ciało przyśchży/ hemorrhoidy otwiera z winem zażywany/ od
włażenia iászczurki y wściekłego psa/ smárowaniem y zażywaniem
jest pomocny/ głos poleruie/ stary káffel všmierza/ z kádźidłem y
łuskywem smolnym wárzony/ ta polewka zeby bolejące wymywać
y trzymać/ pomocno: ostátek w wierśkach znaydziesz.

*ALLIA calfaciunt, siccantque, venenarq̃, vincunt
Visum hebetant, eademque solent tum ladere cruda
Ventriculum; lotium trahunt, mensesq̃, secundasque
Humores crassos tenuant lentosque, vetusta
Sunt tussi auxilio; praeservant peste, dolores
Persanant dentum, sistunt intra ora retenta.*

R O Z D Z I A Ł XVIII.

O Szálacie y Ogorkách.

Y Tá miedzy przyprawami ma swoje mieysce/ y komu sie iesć nie
chce/ áppetytu dodaie/ wolno chłodzi/ przeto żóładkowi przy-
temna/ spánie czyni/ wnetrznosci z ciężaru wvolnia/ ciało vstra-
nia/ często iedźiona oczom škodzi/ Mámkom pozywienia dśięcin-
nego dodaie/ prágnienie gási: co sie piše o głowiástey/ to yo inszych
możemy rozumieć.

*Conciliat somnos, stomacho LACTYCA salubris
Humectat, premitque tumentia viscera, & aluum
Emollit, Veneram & cohibet refrigerat, at ipsa*

G

Largi-

*Largius esa nocet oculis, viresque coquendi
Adiuuat. vbertasq; lactis augetur ab ipsa.*

Ogorek iest natury zimney w stopniu wtorym / ioladkowi dobre
mu / to iest / goracemu potrawa przyiemna / y do ochlodzenia poży-
teczna / z trudności bywa strawiona / y mało co posilku daie. más
Cherzynie służy nasienie / dla wywabienia gestey vryny / zapachem
sily zemdlone przywraca.

*Abstergit CVCVMIS friget pariterque satius
Vrinamque ciet; reuocant animo liquentes
Olfactu, morisq; canum folia illita sanant.*

R O Z D Z I A Ł XIX.

O Kapuście y Iarmużu.

Kapuśta biała głowiasta / iaka v nas iest w vzywaniu / iest na-
tury zimney / y nieco suchey / dla tegoż melancholiznego chu-
moru / osobliwie kwaśona / przyczynia. Tak świeża zachowana /
iako y kwaśona zimie zdrowie sa. biała dla vtracenia gorzki
przez zimno / dla tegoż iest słodsza: kwaśona zaś dla lepszego iolad-
ka / gdyż na ten czas concentratur calor naturalis, snadno może
bydź strawiona. Polewki z białey / to iest / z świeżey kapusty lárut /
sama Kapuśta konstypue / kto chce żeby sie Kapuśta nie zepsowal /
niech Bucharzowi y Bucharce mowi / aby była dobrej kwaśona /
gdyż przed tłustością złość / Kapusty wcieta. Ktora sie nie strada
w głowę / zdrowia iest / dla słonek liście osobne rozgrzewa-
iacego. Potych następuje Czarny Jarmuż / ktorego w Wielkiej
Polsce / y w Prusiech dostatkem oiea / ten świeżo gotowany iest
nie dobry / y atram bilem gorzsy humor aniżeli melancholia redzi /
złak mania / y ludzic byliby iako demoniáci / gdyby iey surowey y
czesto zżywali. Przeto dobry sposob iest czekać z nią mrozu / y su-
syć pod dachami / a tak zdrowym pokarmem / gdy mu lepiej wies
przowey tłustości dodadza / astate sie.

*BRASSICA cit, sistitque superatque venena, merumq;
Dentilus, atque oculis nocet ipsa, astringit, & aluum*

Emollit,

*Emollit, tussim lenit, vocem renouatque
Discutit, abstergit lorium, mensesq. ministrat
Discutit & crapulam, vini noxamque repellit.*

Jeżeli wino na Bąpuste dobrze pic, łączna proba; wpusć we
wrzaca Bąpuste troche winą/ zaraz odsurowieie/ albo raczej ztejes
ie/ skąd poznać/ iż jeżeli iey ogień w gardlu nie zmiełczy/ a coż słaby
y delikatki żoladek/ robotnym y siutką słoniny w niey nie zaszkodzi.

R O Z D Z I A Ł XX.

O Grochu, y Bobie albo Wielogrochu.

Groch na stole dobrego Gospodarza pokazuje/ y obiad zamyka;
jest przyrodzenia zimnego y suchego/ zielony wiątrzy czyni/ su-
ch y przez odluzanie nie tak wieie/ iuxta illud Pellibus ablati sunt
bona pila satis, lepszy daie posiłek/ aniżeli Wielogroch albo Bob/
ktory teyże jest natury/ trudny do trawienia/ pożywienie grube/ y
lipkie daie/ nie tylko ciasto/ ale y głowe wiątrami napetnia/ dla te-
go śny wichrowate/ straszne/ kto go często zajyma/ sprawuie.

*Tarde excernuntur gignuntq. recentia, ructus
PISA, sed ipsa fabis in cunctis sunt meliora
Frigida & sicca simul, medicamine quando
Non fabasit praesto, poterit succedere Pisum.*

R O Z D Z I A Ł XXI.

O Spinaku, Lobodzie, pokrzywie, y Gorczycy.

Co o złocie napisano/ Auri, Sacra fames quid non mortalia
pectora cogis, iakże to widzimy/ iż Kupiec dla nabycia złotą
albo bogactw/ szukać ich po ziemi/ po niebezpiecznym morzu/ pre-
dzy zdrowie y żywot utraci/ aniżeli złotą dostanie.

Per mare, per terras mercator querit aurum.

Toż y głodzie/ ktory jest zdrowia ludzkiego nieprzyjacielem/ mo-
żemy rozumieć podczas/ ktorego nie tylko głowick do szkodliwych
żol/

ziół/ bázyley bydlu a nie ludziom służyacych/ także bedłek/ zc. czegoś
 smy sie Roku ninieyszego nąpierzili/ wdaje sie/ ale też zgłodzony
 pro conseruatione sui, do ciała swego własnego/ y dziątek swo-
 ich/ (o czym nie day Boże słychać) z nieprzyiadzyny zębami/
 zápomniawşy słow Chrystusa Pána; Quis carnem suam vn-
 quam odio habuit, porrywa sie. W tych tedy ziółach/ ktore zdros-
 wlu ludziemu mniej škodzą/ nieco nápişe.

Spinak iest przyrodzenia chłodzacego/ y odwilżaiacego/ dla tes-
 goś niewiele poşila/ lepszy iednak/ aniżeli Loboda pokarm daie/
 zimnych y wilgotnych humorow człowieka nabawia/ y wiátrry
 czyni; to wşytko/ zá dobrym iego nágotowaniem/ odpada/ nie
 dlugo iednak w żoladku trwa/ co lepiey zwierşow zrorumieş.

*Frigus & humorem inducit SPINACHIVM, & aluum
 Emollit, vomitusque citat, flatus & anhelos
 Corrigit, arteriam lenit, nimis asperassit.*

Loboda iest ślişta/ wnetrżności zátwárdziále odwilża/ y wyrzuca/
 niewiele poşila/ ieý sóliem mieyscá te náblżyńiále/ ná ktorych sie
 nároża zánoşi/ smárować rzecż dobra/ nasienie także wárzone/ żół-
 ta chorobe leczy/ y páżnokcie chropowáte gládzi.

*Frigus & humorem medicans inducit ATRIPLEX
 Suffusos & felte iuuat, tum mollit & aluum
 Discutit & panos, & scabros detrahit vngues.*

Do Pokrzywy niewola droga pokazála/ ktora ma niektóre cno-
 ty/ to iest/ że z záżywania żadney boleści żoladka/ gdy iest náturey
 goracey/ nie czyni; wodka ieý kámién kruszy/ ná káşel pomocna y
 dychawice/ vryne pedzi/ quártáne leczy/ śleżione czyści.

*VRTICA & menses, frangit, renumque lapillos,
 Suppurata iuuat; luxatis subuenit atque
 Gangranas sanat, & sistit, confertque lieni.*

Do teyże wymyşlney potrawy mieşáia przykra Gorczyce/ ktora
 w żielu nie ma żadney okrom nasienia mocy/ ktore w vřtách zuia-
 gtowe czyści/ ná zły słuch y şum/ vřárşy go dobzye z figami/ ná
 vřcho przyłóżyć/ pomocno/ lichánie pobudza/ páraliz y wielka cho-
 robe ćterpiacym záżywać go rzecż zdrowa.

Calfacit, exsiccát, sternutamenta SINAPI

Cit, caput expurgat, fungi necat inde venena.

Rzeżuchą za iaryzynie/ gdyż iest goraca y sucha/ nie mamy/ ale tey
tylko na wysuszenie zlych humorow skorbutycznych zażywamy.

R O Z D Z I A Ł XXII.

O Leguminách.

Pise Plinius l. 18. c. 8. de alimentis, iż Rzymianie naprzod
miasto chleba zażywali Bąs rozmaitych z rożnych zboż robio-
nych; gotowali iez woda/ y z maki: co v nich Belgowie obaczy-
wszy/ lepszego sie domysleli/ bo miasto wody w mleku kase warza-
ia. We Włoszech/ w miesna polewke chleb tartty sypia y tak wa-
rza/ co Panarella zowia/ dla lepszego posilku/ zwlaszcza Chorym/
przydaia miesa Baptoniego drobno pokraianego/ abo przez dur-
slak przebitego; Medycy Contuza zowia. Trzeci sposob iest Bąs
gotowania/ osobliwie Jeczmienney w wodzie/ abo w miesney pole-
wce warzywszy/ gdy gruba przez durslak przetrzeć/ cukru dosta-
tkiem wlozyc/ dziwnie rzecz posilna Chorym/ ktora sie y zdrowy nie
zepsuie. Iesse Hippocrates wymyslił z maki Jeczmienney/ z mi-
gdalow tluczonych/ y cukru w miesney polewce warzona Bąse
abo polewke/ powiadaia/ ze to rzecz posilaiaca y tuczaca/ wolno
sprobować. O Jeczmienu/ Orkiszu/ Psenicy/ Prosie/ Owsie/ coby
były za przyrodzenia/ pisac o piwie/ namienilem/ y wierse przy-
dałem.

Ciecioreżana Bąsa ma w swoje szeregulne/ także y kolecz/ zale-
cenia/ iakokolwiek zgotowana/ osobliwie nerkom/ y mächerzynie
sluzy/ vryne pedzi/ zoladkowi zdrowa iest/ Miamkom pokarmu
przyczynia/ ale ie odyma/ kamien w nerka chlanie/ zolta Choroba
miałacym/ polewke Tatarżana z rozmarynem warzona pic/ rzecz
pomocna. Tey v nas w Polsce nie oicia.

Cit CICER, extergit, lac auget sperma colorem;

Inflat idem, ac renum frangit, pellitq, lapillos.

Ryż wiele tuczy/ dlugo w zoladku iako y Pecak trwa/ zastrwá-
dzenie czyni/ y zoladkowi do strawienia przytrudniwszy.

KSIĄZKA CZWARTA.

ROZDZIAŁ I.

O Owocach Wetom służących.

WSzelki owoc jest wilgotny y ślimny/ dla tegoż nie ma bydź w
żaywaniu/ ażyby słonice surowa y škodliwa żoładkowi/ wil-
gotność z niego wyciągnęło. Gruszek rożny jest rodzaj/ z ktorych/
jedne są kwasne/ przykrogorzkie y ostre/ a te są żoładkowi škodli-
we. Drugie słodkie/ a te mają pomiarkowane przyrodzenie dla te-
goż żoładkowi są przyjemne/ do pierśnego iednak zepsowania są słoni-
wieysze. Przed obiadem iedzione/ żoładek zatrzymywają: po obie-
dzie zaś łatwie/ y z wierzychu wsta żoładkowi dla lepszey konfokcyey
zamykają/ grzybom są nieprzyjazne/ osobliwie warzone/ o ktorych
te kilka wierzykow czytay.

*Si ieiunus edat PYRA ledunt; inde repellunt
Exsiccant, stringunt, stomacho gratissima cocta
Sicca famem tollunt, si cum fungi que coquantur
Innocuos illos reddunt.*

Te iednak w używaniu gruszek mieć przystrzege/ i słodkie warzo-
ne wiele w sobie wilgotności mające/ y śliskie/ mają bydź na począ-
tku tak Obiadu jako y Wieczery iedzione/ twarde zaś y suche na
ostatku.

ROZDZIAŁ II.

O Jabłkach rożnych.

Co sie o Gruszkach napisało/ to możemy o Jabłkach rozumieć/
y zdrowszą rzecz żaywać ich warzonych/ aniżeli surowych:
kwasne zimniejszego są przyrodzenia nad słodkie; przykre y ostrego
smaku/ są grubey substancyey/ y konfypuła. dla tegoż w biegunk-
kach dobrze ich żaywać warzonych. Słodkie wziętego zapar-
chu/ dobrze są lubo niewielkiego pośilku ciała dają/ ale nie złego/
serce/

A. Serce konfortujs / myśl wweślaia / wzrost delectujs / melancholiczne
Chumery vsmierzajia / ktore kwassowatość y słodkość w sobie maia
ia / oboygą przyrodzenia sa weżestnikami; iakiekolwiek sa / w bytu
kich warzonych a nie surowych zażywać potrzeba.

*Exhilarant animos praedulcia odoraque MALA
Frigus, & humorem inducunt, & vota ciborum
Proritant, cordi & profunt, concoctio ab illis
Conficatur: stomachum firmant post addita cenas:
In morbisque iuuant multum melioraque cocta
Omnia sunt.*

R O Z D Z I A Ł III.

O Pigwach y Brzostkwiniach.

Pigwy sa przyrodzenia zimnego / suchego / przeto trudne sa do
strawienia / azby w słodkiem winie byly warzone / tym sposo-
bem nabywaia smaku dobrego / zoladek / Serce / wnetrzności vmas-
eniia: ktore na ostatku dla konfortu maia bydy zażywane / z kto-
rych w Aptrykach konfekt na zadržywanie womicow / miasiecy / y
dysenteryei / iest robiony / ktorego na te / y tym podobne affektye /
szesliwie zażywamy.

*Aurea praeclunt, stomachumque CYDONIA firmant
Asfringunt, siccant, alium sistuntque solutam.*

Brzostwinie wiele w sobie maia zimney wilgorności / dla tegoż
niewiele ich / y to przed Obiadem / trzeba zażywać; po potrawach
bowiem konfortu dobrej przeskladzaja: kwiat w cukrze smazo-
ny w dzieciach glisty morzy / iadertka bez zarażenia głowy do wina
appetytu dedaja. Pierwsza pochwała maia te / ktorych mieso do
t. siki przetrasja: Drugie / z ktorych storke zdia sy / czerwony sok z
siebie wypuszczaja / smakiem insze przechodza. Trzecie zowia sie
Armeniaca, ktore Lacinicy zowia Pracocia, i z nayspierwey sie
dla małości dostawiaia.

*Frigora, & humores inducunt PERSICA, ventres
Maturum hoc pomum ledit, sed stringit acerbum
Mollia putrescunt facile, & tum ipsa nocunt*

Persica.

*Persica, in extrema mensa sunt ipsa cauenda.
In stomacho natant etenim corrupta, leduntque
Omnia secum vna quaecunque assumpseris ante.*

R O Z D Z I A Ł IV.

O Sliwách.

Tak rożny jest rodzaj/ wszystkie iednak/ á zwłaszcza świeże/ są przyrodzenia zimnego/ y wilgotnego/ sušone nie tak y zdrowe. Stodkie przed Obiadem iedzione łarua/ Cholery goracość wśmierzaia/ dla tegoż Cholerycznym y gniewliwym zdrowa rzecz jest onych żążyć/ á te są według *Mathyola*, *Dámasceny*/ *Hispanie* y *Węgierskie*; białe/ y żółte podte są/ y nie dobry sok w sobie maia; którzy się czują bydy słabego żołądka/ niech się/ zwłaszcza od świeżych/ wstrzymywają.

*PRUNA mouent duos purgantque recentia ventres
Sicca aluo, & stomacho non hac inimica putantur
Prunorum folia in vino decocta coercent
Gingiuæ fluxus.*

Są y leśne śliwy/ które się Tarnośliwami zowią/ żążyć maia ich po-
spolicie na zaśtanowienie biegunki/ y białogłowskiej choroby/ z
nich wódka zrobiona oczom iest pomocna/ y glisty w żołądku mor-
rzy/ wrzody goi.

*Siccat, & astringit PRUNVS SYLVESTRIS & oris
Vlcera persanat, gingiuis proficit atque
Fæmineos sistit fluxus, succurrit oculis
Lumbricosque necat stillata è floribus vnda.*

R O Z D Z I A Ł V.

O Figách, Rozenkách, y Winnych Iągódách.

Nad wszystkie owoce y iągody/ Sigi á Rozenki maia swoje z do-
broci zalecenia/ dla tego/ iż są w goracości y wilgotności po-
miarke/

miarkowanego przyrodzenia/ wiele posilaia/ laruiac humory zle/
z wnetrznosci scieraia/ wiatry mnoza/ pierśi wvolniaia/ kaseł
wsmierzaia/ pluća chłódza. Suche też moc maia/ nerki czyści
dla stodyczy/ watrobie y ślezione goracey/ iako y inſe owoce/ ſko
dza/ wiele iedzione głowe gnibami záplugawiaia z oſtátek Láćinnú
Rom.

*Calfacit, humectat, abstergit, discutit, aluum
Cit lotiumque simul FICVS, tum menſtrua ducit
Maturat ſtrumas, emollit, concoquit, atque
Expurgat renes, tuſſi veterique medetur.*

Kozenki tegoż ſa przyrodzenia/ ſięgulnym iednáł ſposobem
pleśiom y watrobie ſłuża/ iednáł przed záżywaniem onych wpzod
iaderká/ ktore ſa náturey zimney y suchej/ wyiać potrzeba/ takim ſpo
sobem przed obiádem záżywáne laruia/ z pieprzem/ bądź ſáme/ bądź
też z potrawa iako kolwiek iedzione/ głowe wolno purguia.

*Sunt VVÆ PASSÆ ſtomacho, iecorique ſalubres
Subducunt aluum pulmones inde iuuantur
Peſtori & anguſto proſunt tuſſimque repellunt
Renum, & veſica vitijſi nucleus abſit
Conueniunt.*

Winne iągody ſwieże y doſtále brzuchá poruſiaia/ y odymaia/
lepiſze przewiedle/ w potrawách chorym ſmáku dodaia/ prágniennie
gaſia/ gorące ſe wsmierzaia/ iaderká moc maia wnetrznosci ſciſka
nia/ przeto dyſſenterykom/ y ſłaby zamet maiaacym/ wáżonych z
mała tátarczána/ rzecz pożyteczna záżywać.

*VVA recens aluum, ſtomachum quoque turbat, & inflat
Subducitque aluum dulcís, ſi rore madefcat
Præſertim, at contra ventrem conſtringit acerbá*

ROZDZIAŁ VI.

O Wiśniách.

W Jónie czarne iako y inſe owoce dwoiákiego rodzáiu bydy wi
dżiny/ ktore bowiem ſa kwiáſne/ żoladek y watrobe chł
dza/ iáeno bywaia ſtrawione/ niewiele ſię w żoladku báwia/ nie
wielki też poſítek ciału daia/ prágniennie gaſia/ krew czyſcia/ y
ozdoby

o; doby ciała dod iia/ apperyt przed Obiadem záżywane czynia. Stos-
 dzie zaś/ iákie są białe/ dla wilgotności zbytniey nie tak są dobre/ y
 przedło sienie tylko ná drzewie/ ale y w żoladku psuia/ láruia/ glisty/
 y gorączki rodzą: Gumi ábo sól z drzewá wiśniowego płynacy/ ká-
 mien/ y káffel cierpiacym do záżywania go w liquorze/ bázgo po-
 mocny: Suche wiśnie zátwardzenie żoladka spráwuia/ dla tegoż
 w bieguncie dla zátzymánia fluja.

*Acria sana magis quam dulcia CERASA aluum
 Siftunt sicca, nimis solvuntque recentia eandem
 Et cito putrescunt, & corrumpuntur eorum,
 Et gummi veteri tussi solet esse medella.*

ROZDZIAŁ VII.

O požímkách.

Kádemu są yitáome Požímká/ y smáktá/ ale zbráblíwie/ máia
 przyrodzenie chłodzace nerki/ y z nich kámién wypadzáiace/
 dla tegoż temperuac ich zimno worodzone/ z winem ich záżywáia/
 takim sposóben żoladkowi nie škodza/ y mózg sie do dalszych kielis-
 škow zápiáwi. Sól z nich wyćisniony/ krosty ná twórzy z goraco-
 ści pochodzace przyłożeniem niżej/ wyrok tymże sposóben czyní/
 wiele ich iesc dla dyssenterye y gorączki/ rzecz škodliwa/ vryne pes-
 dza.

*Frigida sunt, & sicca simul, lotiumque ministrant
 FRAGA sitim & sedant, cohibent fluxusque, labantes,
 Et dentes firman, gingivasque, & vulnera sanant.*

ROZDZIAŁ VIII.

O Ieżynách y Kálinách.

Ieżyny są przyrodzenia wysuszáiacego/ y dla wilgotności/ ktora
 w sobie zwoláseżá doyrzále máia/ chłodzacego/ gálasti z liściem
 wárzane moc máia żoladka zátzymánia/ y zbytnia białogłowsta
 choroba zástinowienia/ wodká ábo delecya džiaślá płókaním czy-
 ści/ y zeby vmacnia: Doyrzále są vstom smácznym y żoladkowi
 przyie-

przyciemnym pokarmem / bo go zlekką ztwardzała. Plinius tak ko-
rzenie / liście / iako też yiągody z potężnego wnetrzności vmocnie-
nia zaleca: z ostątkiem do Syreniusa odsyłam.

Siccat & stringit RVBVS, aduersatur & angui

Cit lotium, atque aluum sistit, tum sanguinis ipse

Profluuiis: oculisque medetur, & ipse lapillis

Præsens auxilium est, atque oris is vlcera sanat.

Tegoż sa przyrodzenia Maliny / ściągającym iednak sposobem
sol ich oczom zapuchłym y łzami zaciekałacym pomaga / same do-
brze z robactwom ochodoione y wptokane / iedzione / choć y z wo-
nem / żoladkowinie zaszkodza / nad to / piekielny ogień smarowaniem
wsmierzała.

At RVBVS IDÆVS sacrum restinguit & ignem

Illitus, & lippis oculis lachrimisq; medetur illorum.

Succus.

ROZDZIAŁ IX.

O Kaśtanách, y Włoskich Orzechách.

Przyrodzenia sa ciepłego y suchego / lubo z trudnością bywają
strawione / nie zły iednak sol z siebie wydają / konstypują / wiele
ich zżywiający wiatry mnożą / biegunkę zastanawiają / na wtęże-
nie od psia wściekłego / z nich y z ruty plaster weźnić / rzecz dobra /
gdy y iad wyciąga / y zapaloney ranie rozszerzać sie nie dopuścić.

CASTANÆ stringunt, instant agrèque coquantur

Et caput offendunt siccant, Venerique vigorem

Præstant, discutunt dissentericisque medentur

Ex his fit panis, tritici si copia desit.

Włoskie orzechy nie świeżo z drzewa wzięne / albo wlezione /
dobrze vsuszone / sa przyrodzenia ciepłego y suchego / dla tegoż zwy-
czaj jest po rybách / które mają w sobie humor flegmaty / iuxta
illud; Post pisces nuces, zżywiają ich. Świeże a o prawie też że
zielone po objeću zwierzęu skorki / mają dostatkem wilgornoci /
dla tegoż nie sa tak škodliwey gorącości / przez którą iadło przedko

Bankieru Monárchy Niebieskiego,
zgorzknienie / która goryczka cholere mnoża / káslu pobudza / żołą-
dek / gardło / płucne żyły drapia / y głowy bolenie sprawuia.

*IVGLANDIS est capiti, stomachoque inimica, nocebit
Hec minus es recens, fugat hac quoque dira venena
Siccatur, & astringit, purgat, pestique medetur
Atque etiam tusses auget, capitisque dolores.*

Nie tylko owoc głowie / ale y cien drzewa Włoskiego Orzechá
szkodliwy / y szel pod nim śianemu; *Theophrastus.*

R O Z D Z I A Ł X.

O Laskowych Orzechách.

Tę sa dwójakie okragle y podługowate / nie twárda lupine má-
iaca y czerwónawa / á te pospolicie Tureckimi zowiemy / które
się y w Polsce rodzą / lepsze są aniżeli Włoskie / żołądkowi iednak /
y głowie nieprzyjazne wiele iedzione / osobliwie stare / które są tru-
dne do strawienia / kámiem kruszą y wypadają / kásel stary wzmie-
rzają / ciało tuczą / mózgu przyczyniáją. ostaték białogłowy wiedzą.

*Impinguat, siccatur, veteri tussique medetur
PONTICA NVX tentatque simul stomachumque, caputque
Calfacit, & siccatur, stringit pestique resistit
Ventriculo infesta est, bilem facit, atque cerebrum
Auger.*

R O Z D Z I A Ł XI.

O Oliwie, Oliwkách, y Octcie.

Oliwa jest przyrodzenia zagrzewającego y odwilżającego oso-
bliwie świeża / stara / iaka y nas w Polsce podczas przebycia /
nie tak żołądkowi / iako do smarowania wozu / ábo do masła służy /
świeża larwie / ciało do potow iakieykolwiek potrzebie y wrażeń
sposobne czyni / złe humory od dobrych oddala y wywodzi / appe-
tyt do iedzenia czyni / niepotrawy zaprawione są wdzięczniysze / y
nie tak iako z starym moczem szkodliwe / zdrowym zdrowia przyczy-
nia / chorym nie zaszkodzi.

Est ho-

Est hominis natura aptum; cui conuenit agro

Et sano, à vino nullus preciosior ipsa

Est succus, mollitur enim tum corpus OLIVA

Tum magnum ex ipsa robur capit atque vigorem.

Oliwki żadnego ciała pożywku nie dają/ dla tegoż lepsza są używać
i dla śniadku y apetytu naprawienia/ y to niewiele przed obiadem/
aniżeli pod czas jedzenia/ gdyż w sobie mało co dobrego soku
maia/ oliwa y octem przyprawione są zdrowe.

Winnym Octem żyły otwiera/ piwny chłodzi. Wszelki ocet wysusza
y zacieśnia/ żołądkowi dla tego/ że cibos à putredine præseruat,
pożyty czyni/ apetyt czyni/ krew y biegunki zastanawia/ inflama
mącey niśczy/ dłaśta chędoży/ żeby utwierdza. Podagry cierpiąc
ym zsiarła ciepło przykładać/ boleści wliwa/ głowy bolenie/
z oleykiem rozjawnym zmieszany wsmierza/ w osu sum y piśt iego
wapor gorący rospadza/ ciepło pić ocet wśyrtkie trucizny y niestras
wione potrawy womitem wyrzuca/ zastarzały káfel wsmierza/ no
wego pobudza/ gardła bolenia płokaniem oddala/ w gorąceżę z
wodą wśt płokaniem prągnięcie gasi/ zebow bolenie ciepło w
wśtach trzymany wliwa. *Dioscorides & Galenus.*

R O Z D Z I A Ł XII.

O Kárdamomie y Kápparách.

O Kárdamomie piśe *Dioscorides*, iż ma przyrodzenie rozgrzewa
jące y rospadzaiające/ glisty morzy/ z octem wtarty/ pách y
świerzb smarowaniem leczy/ z winem jedzony trudność wryny
wzwołnia/ płod w żywocie traci/ wiatry rospadza/ żołądek utwier
dza/ scyatyke y káfel ciepłocym/ używaniem pomocny.

Calfacit, & stomachum firmat, crudumque coquendi

Vim CARDAMOMVM gerit, ad morbosque caducos

Proficit; Ischiadi, tussi, neruisque solutis

Confert; adrupta & bibitur, renumque medetur

Morbis.

Káppary żołądkowi są nieprzyiązne/ y purguia/ prągnięcie czyni

nia/ slesione trapią/ wierzonych iednak á nie surowych trzeba zá-
żywać/ takim sposobem białogłowom kasa do rzeki/ wryne zátrzy-
mana pedza.

*CAPPARIS incidit, purgatque, & menstrua pellit
Officit at stomacho, multum confertq, liepi
Calfacit, & siccatur tenuat iecoriqué medetur
Conuenit at ruptis, conuulsis, turbat & aluum.*

R O Z D Z I A Ł XIII.

O Tabáce ábo Nikocyanie.

Zeby Tabácznicy wiedzieli/ ná co Tabáki záżywać máia/ nieco
o iey własnościach nápiše: Dawni Indiyęzkowic Orien-
talni mieli sobie zá swiatobliwy zwyčaj/ pod czas wojny/ ábo iá-
kiego niebezpieczeństwa/ y też chcąc wiedzieć przyszłe rzeczy/ od Bo-
gów sobie objaśnione/ osobliwie Káptani Pogánscy/ tym sposo-
bem/ ktorego teraz záżywaią; zwykli bráć kuszona Tabáke doszá-
tecznie/ potym iakoby in extasim raptis, to iest/ obśedşy od wşşyt-
kich zmysłow vpadáli ná ziemię/ y ták długo leżac zá vspokojeniem
tabácznych fumow przychodzili do siebie/ dziwne rzeczy sobie
przez sen od Bogów objaśnione ludziom opowiadáli/ y tym sámym
pospólstwo zwodzili. Na iednak okrom tego şalbierstwa Tabáká
swoie zálecenia/ osobliwie ná głowy bolenie z zimney przyeşyny/ li-
şcia tego şiela pokropiwszy ie koprowa wodká zágrzac/ y głowe ob-
lożyć/ bol všmierza/ duşność w pierśiach cierpiącym dym w
vştach trzymány iest pomocny/ z lişcia galećká zrobiona/ y w wy-
prochniały zab wlożona bolesć oddala/ şoladká y slesiony zátkanie/
ábo nábrzmiáłość/ lişcie octem ştropione ciepło przyłożone poży-
teczne/ bolesćci tákże w şłontách y w ştawách vştramia/ wodká z re-
go şiela zrobiona/ plámy ná cíele/ wrzody zástarżáte/ şwierzby/ pá-
chy/ lişcie leczy/ oşy cżyşci/ grucóły kedykolwiek pokazáne roşpa-
dza. Roborni ludşie/ osobliwie Marynarşe powiadaia/ iż po cie-
şkiej pracy przez záżywanie Tabáki y vşpokojenie sie/ sił nabierá-
ia; rozumienia iednak/ iż poşilnieyszy iest şunt chleba/ ábo miela/
anie,

aniżeli strapił tabaki; drudzy powiadaia/ iż wzrost czysci/ wzdria-
tem ich kłtu/ zbytnie oney zażywających/ oslepionych/ to jednak
ma/ iż pragnienie gąsi/ humoru wilgotnego z mózgu ściagnie-
niem/ który to mózg częstym dymem osusza/ y w niebezpieczne cho-
roby wprowadza; o niey tak ieden napisał:

Utile est oculis TABACA est utile atque leni

Digerit, exsiccat, conglutinat, vlcera sanat

Illa nomas diras cohibet, dentumque dolores

Sedat tum capitis pituitas elicit, atque

Desiccat eadem, sic oris & vlcera sanat.

Bażda tedy rzecz miernie zażywana zdrowiu/ y mieszkańowi/ nie
jest szkodliwa/ także y Tabaká. Wszakże Tabacznicy po sobie mogą
to rozumieć/ iż nie tylko zdrowie/ ale y miejsce/ albo służbę/ zbytniem
oney zażywaniem/ w Pánow traca/ y w nich są w obmierznieniu/
dla tegoż dobrze stary Bato napisał:

Qua nocitura tenes quamvis sint chara relinque.

Wielki to á nie znaczny/ zwłaszcza skromnemu/ przynosi parsi-
monia pożytek/ gdy przez rok w mieście cztery złote/ po belagu ná-
dziej rachuiac/ (kto sie swoy woli odeymie) zostanie/ dla tegoż
indulgere gula noli, sed teipsum coërce.

ROZDZIAŁ XIV.

O Koryándrze y Kubebach.

Tę dwoie nasienia máia w sobie szeregulne cnoty y przymioty
abo nagány. Koryándrę bowiem z żóładką exhálacye do gło-
wy szkodliwe gwałtem pedzi/ y mózg zaraża tak/ że kto z nim często
zażywa/ w mania albo w szaleństwo wpada/ dla tegoż potrzeba to
nasienie wprzód w ocie godzin dwanaście macerowawszy vsu-
szyć/ y do wpodobanego zażywania chować; kto czuje głowy boles-
nie y zawrot/ niech od ież nie tylko zażywania/ ale y zapachu wstrzy-
ma się; dzieciom do wypędzenia glist y inşego robactwa służy. O
nim w rollerse/ który jego mocy doznał/ napisał przeşreget

Expellit timeas CORIANDRUM, & semen adauget

Largi-

*Largius assumpto dementia, succus & eius
Occidit potus, vires gerit atque veneni.*

Rubeby/ iż są podobne kształtem/ y nieco smakiem/ pieprzowi/
własność przyrodzenia maia grzejąca y susząca/ dla tegoż słabemu
żołądkowi dostatkem flegmy y wiatrow maiaćemu służy/ pierśi
złamulone lipka wilgotnością czyści/ silezione zdrowia/ wiatry ro-
spadzaia. *Mathiolus*

*Languentem stomachum firman, purgantque CVBEBÆ
Pectus & à lentis, crassisque humoribus atque
Discutiunt flatus, pariter profuntque, trahuntque,
Si mansæ fuerint, gelidi capitis pituitam.*

Podobne tym cnoty ma Rminel/ który kramny prostacy zo-
wia/ boleści żołądka wsmierza/ pierśi od duszności wvolnia/ kto
z nim często żążywa/ bladosć twarzy/ y wszystkiego ciała sprawuje.

*Calfacit, & siccit, mirè os calore CVMINVM
Inficit, astringit, incidit tormina sedat.*

Równa się Rminowi Czarnuszką/ nądro/ przed iey dyniem
weże wcielaia.

R O Z D Z I A Ł XV.

O Drzewinach, których cień, ludziom pod nimi odpoc-
zywającym szkodzi, przestroga.

NJe tylko zdrowiu szkodzi rzeczy niektóre/ które omylna lągo-
snością/ tanquam dulce venenum, smakuia/ także y złości-
we oko wzrokiem zabija: *Virgil: Eglog: 2.*

Nescio quis oculus teneros infascinat agnos.

Alle też y cień drzewa niektorego człowieka/ y bestyom/ iest nie-
przyiązny/ także bywa to często/ że żadney przyczyny do choroby nie
dawszy/ z samego cienia/ pod którym człowiek niewiadomie odpoc-
żywa/ w chorobie wpada: taki iest cień drzewa Jodłowego/ dla
tegoż ieden sławny Medyk *Durantes* daie przestroge:

*Fugias umbram nocet ABIETIS umbra veneni
Instar.*

Tenże

Tenże Author Cifowego drzewa cień/ nie tylko człowiekowi/ ale
bydlu y mysom/ bydy nieprzyiązny opowiada/ nie tak skoblony
gdy w pniak tegoż drzewa gwoździ miedziány wbiły będzie.

*Virum habet TAXUS lethale; innoxia fiet
Æreus in truncum fuerit, si clauus adactus,
Enecat hac aliter, si quis dormire sub umbra
Audeat, occidit fumo, muresque, bouesque.*

Plutarchus y Galenus o Włoskim Orzechu/ który sie zowie Iu-
gulans tanquam iugulans, także y o Burpanie nie dobre data zało-
centa.

R O Z D Z I A Ł XVI.

Bankietowe Ceremonie.

Chceś bydy na Bankiecie/ oblecz suknią przystoyną/ honorowi
twojemu służącą/ a tak będzieś miał pośanowanie.

Chceś mieć sławę/ y gebe wcale/ nie wtracay sie w mowy tobie
nie należące/ aiby cie spytano/ masli sie głupie ozwać/ z odpowie-
dzia zamilęż: *Meliùs est enim sapienter silere, quam stulte loqui.*

Nie miedy sie ku przednieyszemu miejscu/ żebyć nie rzęcono de-
scende inferiùs, z lepszą to sławą twoją/ gdy cie Gospodarz z po-
sledniego miejsca wyżej posadzi.

Jeżelić miejsce posiedzenie dano/ nie wrażay/ gdyż może kto inşy
niżey siedzieć (lubo w podley sukni) nąd cie godnieysz.

Jeżelić sie ktorey potrawy nie dostanie/ nie miedy za złe/ gdyż w
wielkim zgromadzeniu nie podobna/ aby iednostayna mogła być;
(impossibile est enim omnibus placere) wşytkim wygodą.

Nie piy do ciebie/ nie alteruy sie/ ani drugiemu/ żebyć do ciebie
pił/ przymawiaay/ ale od czeladnika gospodarstkiego żaday napoju.

Wogo nie znaś/ chociażby był znaiomy/ y twoy przyiąciel/
okrom stolowych/ nie częstuy: swoim sie dobrym/ a nie cudzą pra-
wą żałazuy.

Gdy postrzeć się ze sie Gospodarz ob gości często abscentuie/ a gos-
podyni na swoim miejscu albo przyiąciela nie zostawia/ bierzay
myśl o domu/ aniżeli dluższym posiedzeniu/ iakże nie ieś to polity-

J

ka/aby

ka/ aby Gospodarz v gościu niedyskretnego/ do dnia z nim doślać
dać/ był niewolnikiem.

Gospodarska rzecz Gościa wdziecznego/ pierwszy raz vprosić
siedzieć/ drugi raz dać na wola/ albo na prośbę Malzonki/ albo
Panny/ zatrzymać/ trzeci raz nie być mu przykrym/ albo sie z nim
na osobne posiedzenie oddać.

Gość który wiecey pije niżeli ie/ leżeli do tego ma swoje przy-
mioty nie dobre/ dla turbacyey/ nie trzymać go długo/ ale z domu
przystoynie pozbyć. Gdy Gospodarz każe spać/ woley iego czynić.

Gospodarska wygarda/ gdy Gość zaproszony wino płaci. Go-
spodarz nie powinien sie w niezym przykryć/ ale dać na wola/ gdyż
on swoje Gościom dobrym affektem zaprzedać/ zbytnie bowiem
Gościowi/ osobliwie napoiem/ a gdy leższe złym vprzykzeniem/
od Gościa niełaski ni bywa. Gospodarska powinność mieć res-
pekt na osoby/ y częstować ich według honoru y humoru.

Gość nie powinien być w niezym Gospodarzowi vprzykzony/
gdyż on wszystko z swojej dobrej woli czyni/ chyba żyć z nim w do-
brej przyjaźni. Gdy Gospodarz Gościowi na noc dla spania nie
może być wygoda przyjacielska/ ma przebaczyć/ dobry bowiem
liquor stanie za puchowa poduszka. Gość przespawszy sie/ niech
sie po domu nie tłucze/ ani sie Gospodarzowi o pulnocy nie każe do
domu odprowadzać/ gdyż nie on będzie za winą/ gdy Gościa co
w drodze portka. Gość ani Gospodarz nie powinien tego wspo-
minać/ co sie pod czas wesolego wieczerania mówiło y stało/ to
wchwyć/ niech swojej nieostrożney mowie/ y płochym posępkom
przyczyta. Gość domowe obyczaje powinien w domu zostawić/ o
dostatkach/ kłopotach/ niedostatkach/ ie dla swojej stomoty y
chwaby/ nie powinien wymianki czynić.

Gość jeżeli ma w posiedzeniu swego nieprzyjaciela/ nie powin-
ien sie do niego/ dla konfuzey/ chyba dobrym sposobem/ ozywać.

Gość jeżeli ma co singulare, osobliwie swierzyne/ z ochoty swo-
iej niech przed sobą posle/ a z tym sie przy stole chwalić/ nie jest przy-
stojna. Gość raz podziękowawszy/ nie powinien sie nazad (chy-
ba sobie wymowiwszy) wracać.

Gość jeżeli chce pożanowania/ niech wszystkich ślaniue/ gdyż
przy-

Przyjdź iako Bog; Hospes venit, Christus venit; powinien odyjść iako Anioł / bez winy. Gość nie powinien mówić Gospodarzowi / że to oddam / bo on nie tym respektem / aby mu było nagrodzono / Gości częstuje; z tym iednak affektem za dobroć nagradzać nie trzebá. Gość nie powinien się tego v Gospodarza napierać / w czym się sam kocha.

Gospodynię powinność jest / we wszystkim się Małżonkowi swojemu akommodować / Gościa wdzięcznie przyjąć / y wesola trazarz każdemu pokazać. Na logoby się Gospodyni gniewała / a Gospodarz kochał / nie powinna z tego affektu przy posiedzeniu pokazywać. Gospodyni porządna poznać / tak z ochędością okolo siebie / iako y z obrusow / y naczyńia domowego.

Gospodynię powinność jest zaraz / abo za wtora potrawa sięść v stole / aby się nie zdała bydy v Gości od meża w lekkim posadowianiu. Gospodyni nie powinna się z Czeladzią / osobliwi. Kucharzami / pospolitować / gdyż przez to od nich jest w lekkim wrażliwieniu.

Czeladnik jest okiem Pańskim. który we wszystkim powinien Pańskiej słody y kłopotu przysięgać; iego rzecz naysierwey stać / na ostatku / opatrzywszy dobytek / y zamknięcia perwarowawszy / wkładać się bezpiecznie. Czeladnik powinien czynić wela Pańskiego we wszystkim / y żadney rzeczy nikomu nie denegować. Czeladnik który Panu szczerze służy / niech się bezpiecznie Panu o zapłatę wspomni. Który czeladnik mruczy / z takiego Pan nie ma poćichy.

Czytelniku Łaskawy.

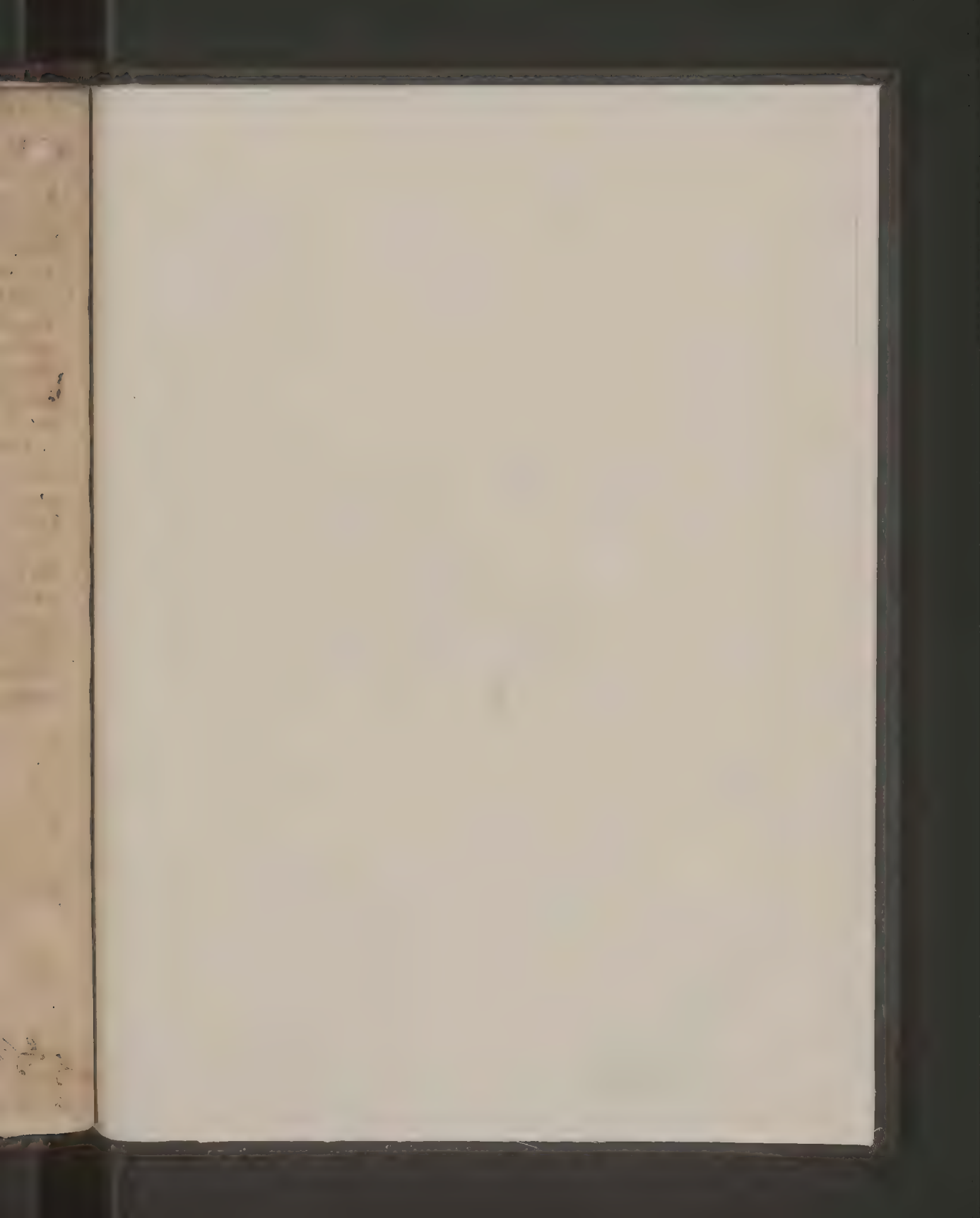
Cheś abyś tak na zdrowiu, iako y dostatkach doczesnych nie swankował, trzymaj się tych słów Pisma świętego.

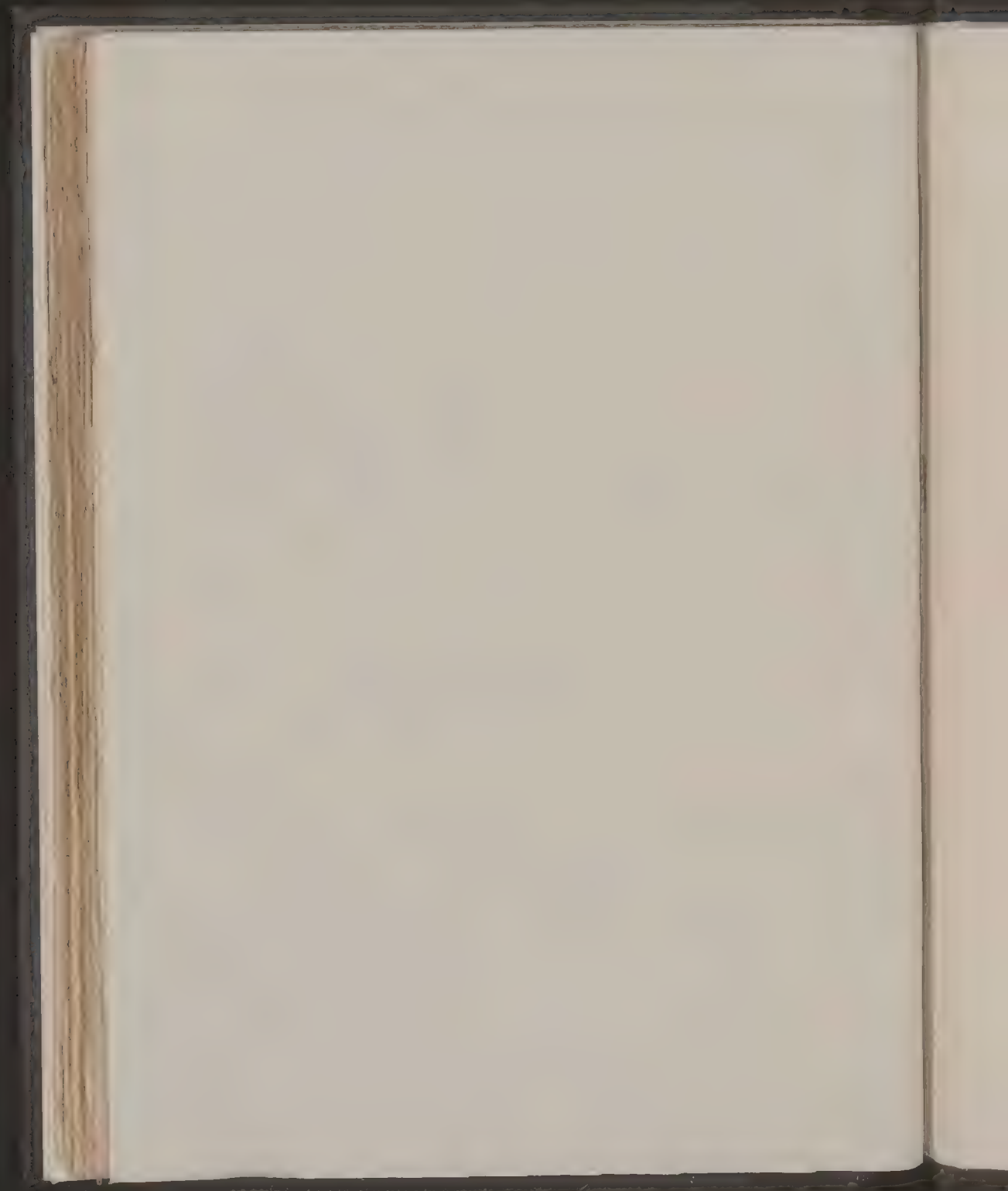
Abſque vlla penuria comedes panem tuum, & rerum omnium abundantia perfrueris, vt cum comederis, & ſatiatus fueris, benedicās Domino Deo tuo pro terra optima, quam dedit tibi. *Deutor. c. 8.*

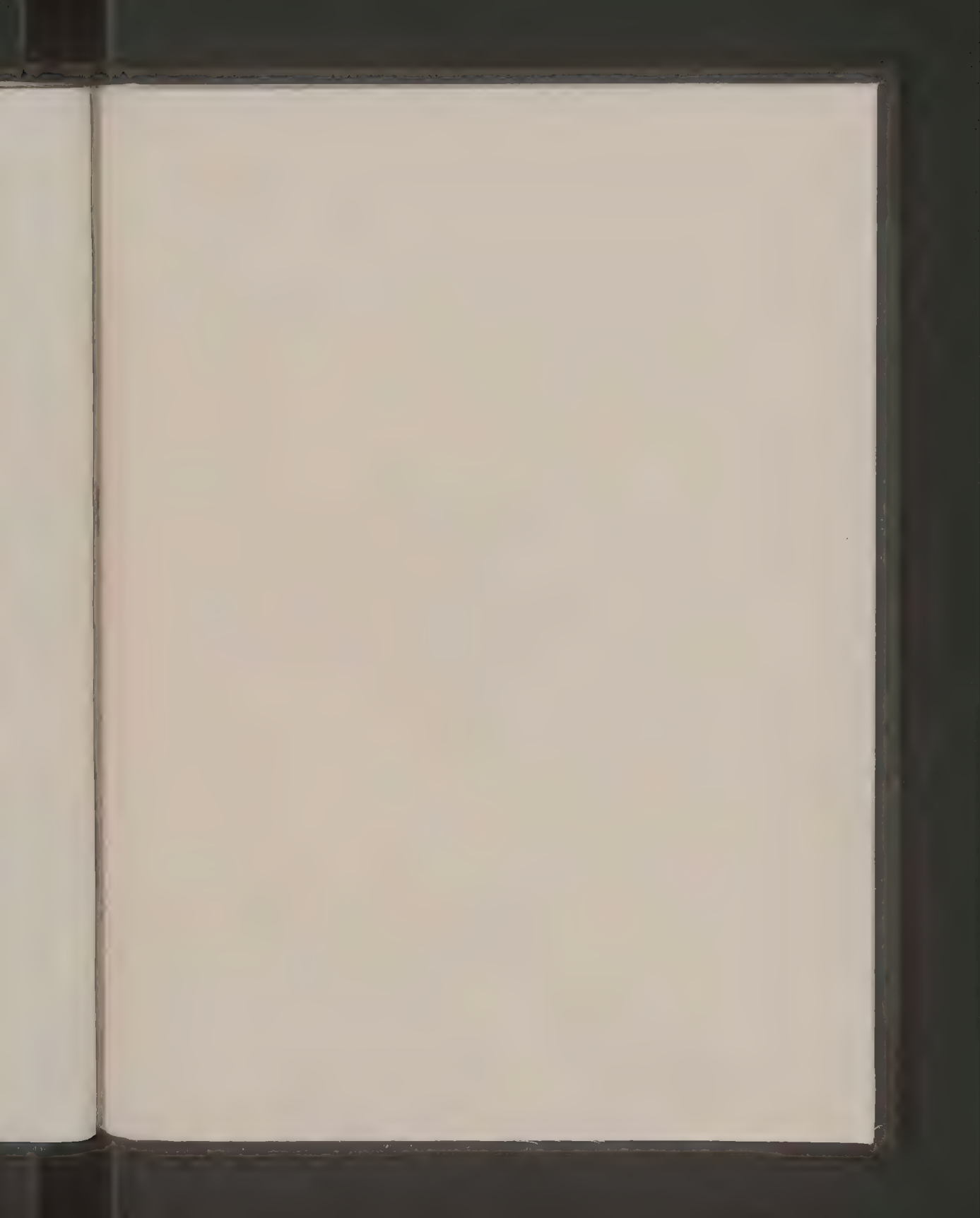

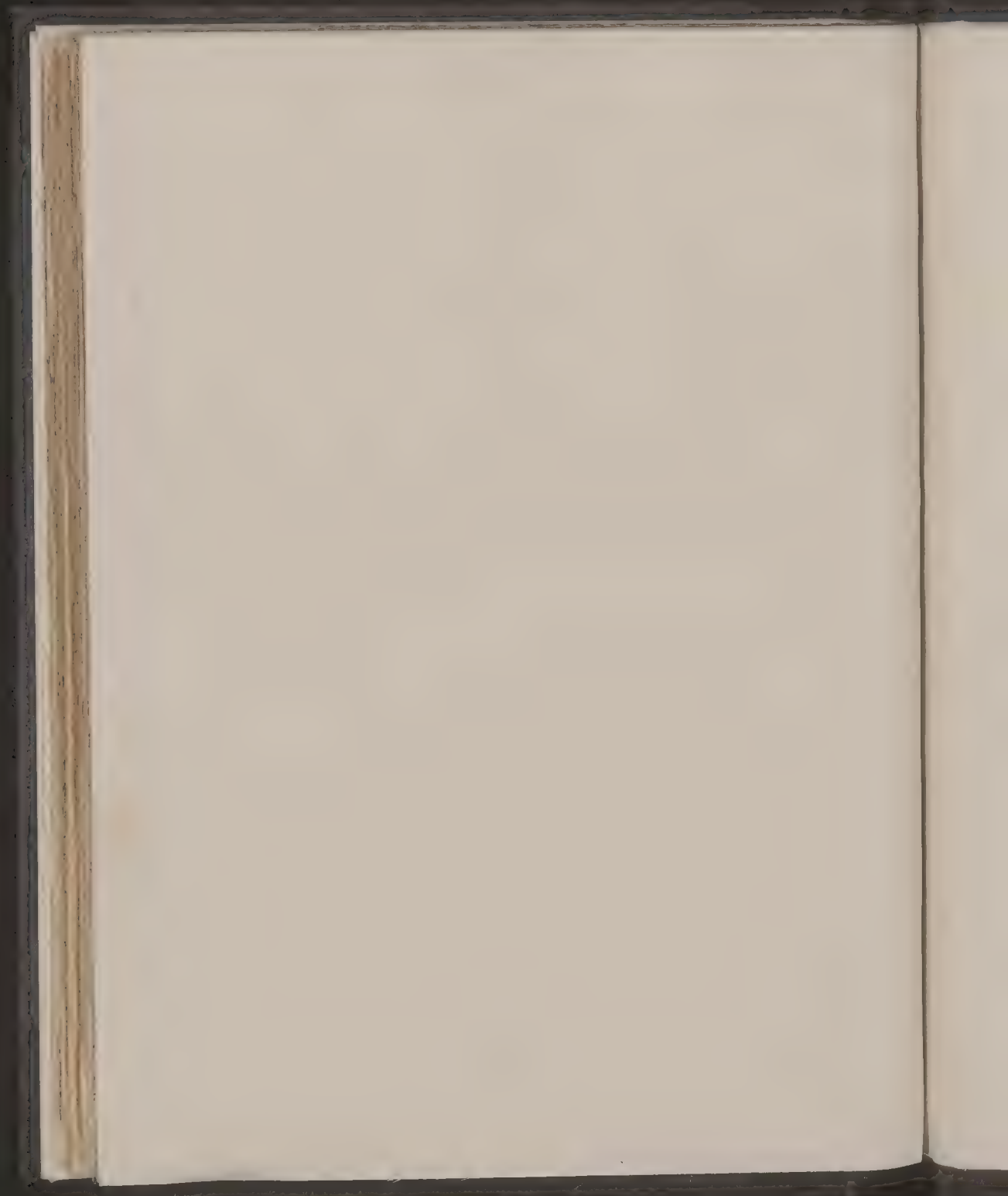

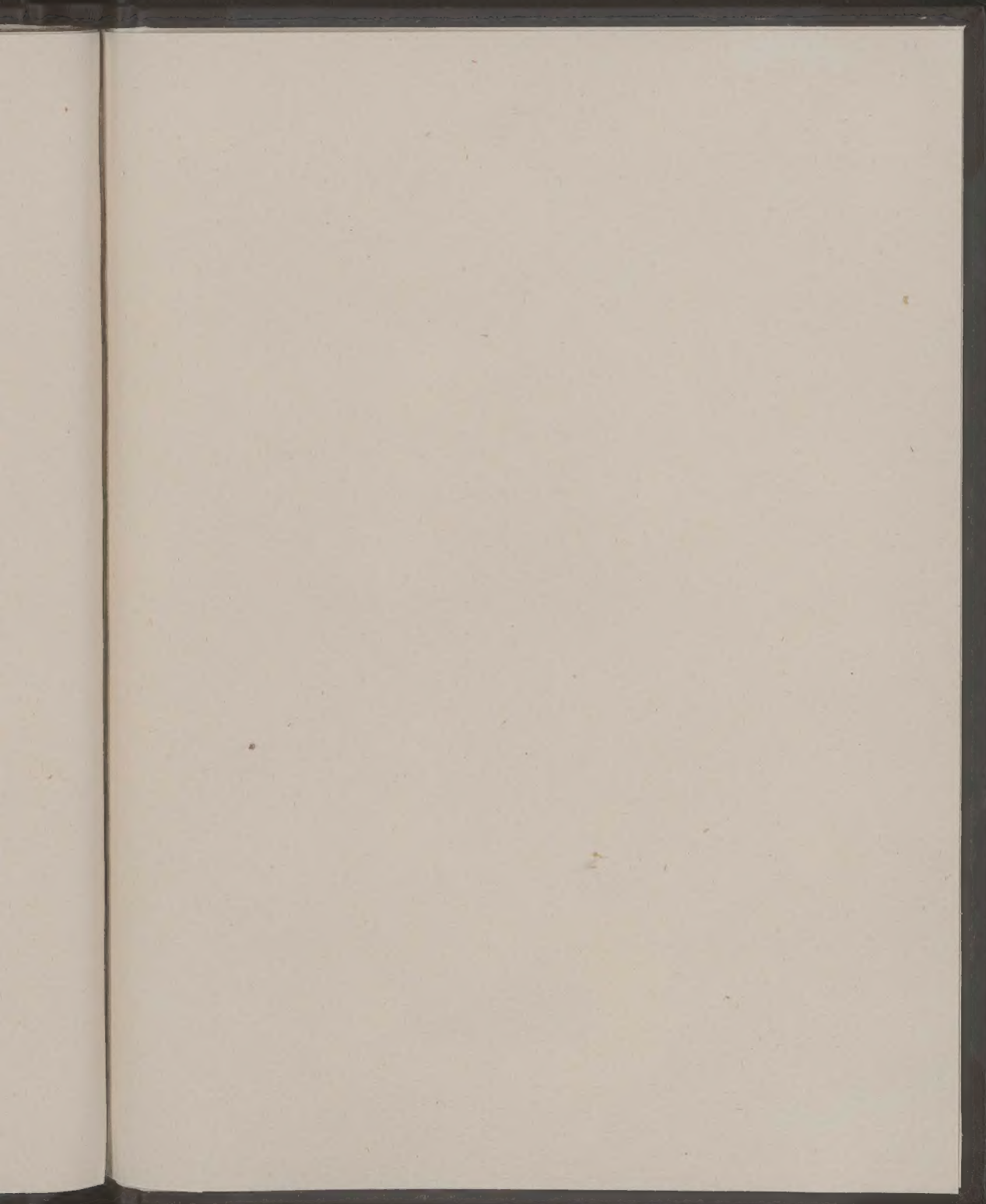

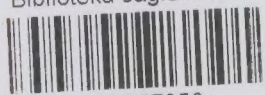

Biblioteka Jagiellońska

stdr0027356

